

Anders Helge Wirak

OM INDIKASJON AV MENNESKERETTIGHETENE

Professoratet i Konflikt og Fredsforskning
Universitetet i Oslo

Oslo 1977

Innhold

(1) Innledning	1
(2) Normer for det gode samfunn	3
(3) Normenes ønskelighet, legalitet og realitet	8
(4) Menneskerettigheter og makt	24
(5) Menneskerettigheter og behov	28
-likhet	30
-frihet	32
-solidaritet og brorskap	36
(6) Menneskerettigheter og sosiale indikatorer	40
-indikatorer for det legale nivå	43
-indikatorer for det reelle nivå	54
(7) Avsluttende kommentarer	63
Fotnoter	65
<u>Appendix I</u>	
En oversikt over menneskerett- ighetsnormer	69
<u>Appendix II</u>	
Den franske borgerrettighets- erklæring	79

1. Innledning.

Formålet med dette paperet er (1) å forme ut en teoretisk basis for indikasjon av menneskerettighetene i de enkelte land og (2) vise ved eksempler noen forslag til indikasjon.

Innen World Indicators Program og slik det klartest er uttrykket i Measuring World Development ⁽¹⁾ arbeidet vi på et tidlig tidspunkt med den idé at en indikator for "utvikling" ikke dekket det den var ment å skulle dekke medmindre menneskerettighetsaspektet ble inkorporert - sagt på en annen måte: kvantitative mål - for økonomisk levestandard såvel som for sosial livskvalitet er ikke utfyllende nok som indikatorer for "hvordan folk egentlig har det", dersom systematiske brudd på grunnleggende rettigheter finner sted - og at disse tilstander ikke reflekteres i indikatorene.

Disse forhold medfører således at en søker å koble sammen to adskilte fagområder: menneskerettigheter og utviklings-teori. Umiddelbart ser denne oppgaven tilforlætelig ut. Det skulle ikke være så vanskelig å konsentrere oppmerksomheten om de rettigheter som er ratifisert av de enkelte lands regjeringer, og la mengden av de ratifiserte enheter være en indikator for "landets generelle menneskerettighets-situasjon", "vilje til å innfri menneskerettigheter" eller lignende.

Det uholdbare ved en slik framgangsmåte sees ikke bare i det faktum at det er et gap mellom lov-verkets normer, eller ratifikasjon av avtaler, og den aktuelle livssituasjon i mange land (noe vi vil komme tilbake ^{til} og begrunne senere), men også i at en således har en altfor snever oppfattelse av hva menneskerettigheter er.

En annen måte ville være å bruke rene økonomiske kriterier

for "utvikling" - eksempelvis basert på en påstand at de økonomiske og materielle ressurser som et kollektiv (land, region, mindre enheter osv.) rår over, også kan sees som indikatorer på menneskerettighets-situasjonen. Fordelingsmål ville her naturligvis være en bedre indikator enn sum-mål⁽²⁾ imidlertid vil begge metoder kunne **sies å representere en holdning** overfor utviklingsbegrepet som kan karakteriseres som snever.

På samme måte som målsettingen for menneskerettighetsarbeidet ikke er (eller burde være) å lage nye lovformular og lovinstitusjoner, men å endre livsrealitetene slik at menneskets grunnleggende rettigheter kan innfris, burde det ikke være målsettingen for "utvikling" å utvikle de økonomiske ressurser i seg selv - såfremt dette ikke er middel til å nå høyere målsettinger.

Hva som er "menneskerettighetsoppfatning som ikke er snever" vil bli gjort til gjenstand for vurdering i den teoretiske del av denne artikkelen. Når det gjelder utviklingsbegrepet, vil vi følge den holdning overfor dette slik det blant annet tilkjennegis i Cocoyoc-erklæringen.⁽³⁾

Forfatter av dette paper er ikke jurist, og har ikke annen kjennskap til juridisk tenkemåte og formuleringer enn det som er utviklet gjennom litt litteraturstudier på egenhånd. Man tror ikke at det her legges fram fundamentale nye bidrag til menneskerettighets**tradisjonen** slik den er utviklet i de senere år - man må virkelig respektere denne tradisjonens ulike tilnærminger, og alt det arbeidet som er nedlagt her. Men siktemålet er som nevnt å koble menneskerettigheter - sett som viktige normer for samfunns-livet - nærmere til utviklingsproblematikk - og utvikling ikke da utelukkende definert i økonomiske termer, men knyttet mer direkte til alle tings mål: mennesket og det menneskelige,

for således å søke å finne de beste indikatorer. En ser her altså hvordan problemstillinger fra ulike fagområder: menneskerettigheter og utviklingsproblematikk presses sammen til et hele i indikatortenkningen, og hvordan (naturligvis) det juridiske begrepsgodt ikke kan dekke disse aspekter.

Den rent teoretiske del av paperet er søkt begrenset til det som i særlig grad kan sees som nødvendige å få utviklet før en eventuell indikatorutforming kan finne sted.

2. Normer for det gode samfunn.

De eksisterende anerkjente menneskerettighetsformuleringer kan lett tolkes som om de representerer verdiforestillinger om det gode samfunn. Som sådan karakteriseres de av visse grunnleggende trekk:

- å formulere dem er et menneskelig gode i seg selv
- de bør være mangfoldige
- de må kunne endres med den historiske utvikling
- de kan ikke være almengyldige
- de er i konflikt med hverandre.

Siden mange ikke umiddelbart vil se seg enige i disse påstander, vil de bli grunnlagt nærmere:

Å formulere menneskerettigheter - å skape verdiforestillinger om det gode samfunn - er en aktivitet som burde komme fler til gode enn den lille gruppen som har gjort dette inntil idag - fordi denne aktivitet er en viktig menneskelig handling. Man kunne kanskje si at det er en viktig menneskerett å kunne formulere menneskerettigheter som skal gjelde for en selv. Dersom man (som vi) mener

at mennesket er fundamentalt godt og at det bør gis muligheter til selv å kunne formulere sin utvikling, (d.v.s. være historiens subjekt snarere enn dens objekt), prinsipper som man forøvrig kan finne igjen både innen marxistisk som i liberalistisk teori, gir dette seg selv. Det å ha ressurser, evner, muligheter til selv å formulere verdiforestillinger om framtidssamfunnet, er i seg selv en viktig maktressurs.

Påstanden om at menneskerettigheter (sett som verdiforestillinger om det gode samfunn) bør være preget av pluralisme (mangfold) heller enn **ensartethet**, bygger på en aksept om at det finnes mange målsettinger, og at det er mange måter å nå disse på.

At menneskerettigheter burde endres med de historisk gitte forhold, burde være en selvfølge og kommenteres bare kort: Menneskerettigheters historisitet sees ikke minst ved å se på de ulike normer som er innlemmet i erklæringer under etiketten "rett" opp gjennom tidene. Nye tider; med nye samfunnsrelasjoner, nye produksjonsforhold, nye produkter, nye organisasjoner o.s.v. har ført til at nye normer er blitt opphøyet til å bli rettigheter. Dette historiske faktum - den ulike vekt på ulike rettigheter opp gjennom tidene, eller forsåvidt i ulike samfunn på samme tid, tilsier at det ikke er mulig å forme ut et alment gyldig sett av menneskerettigheter. Vi vil vende tilbake til dette under punktet: menneskerettigheter og menneskelige behov.

Alternativet til denne historiske oppfatningen av menneskerettigheter, vil være å si at mennesket til alle tider har hatt (skulle hatt) visse rettigheter. En slik retrospektiv postulering av de umistelige rettigheter kan karakteriseres som hverken gal eller riktig, den er bare banal.

Verdiforestillinger om det gode samfunn på et gitt tidspunkt er naturligvis basert på oppfatninger av den aktuelle situasjon. Hvis man skulle nedskrive et sett rettigheter i år 1977 og for Norge vil det være grunn til å anta at retten til ren luft, rent vann o.s.v. ville bli inkorporert.

Mange forfattere forfekter imidlertid at menneskerettigheter (og man viser her i regelen konkret til Menneskerettighetserklæringen av 1949) er almen gyldige og gjelder for alle tider, eller i det minste hevder at de burde være det. Et sitat fra A.H. Robertson viser tendensen⁽⁴⁾:

..."Human Rights should be the same for all persons, everywhere, at all times..... the basic rights and fundamental freedoms should be the same for all..... here the touchstone, or the yard-stick, is the Universal Declaration, which sets out, in the words of its preamble, a common standard of achievement for all peoples and all nations....."

Det framgår klart at menneskerettigheter skal kunne gjelde alle til alle tider. Slik vi ser det er dette egentlig ganske unødvendig og i hvert fall helt umulig å gjennomføre i praksis, såfremt man da ikke i denne prosessen å gjøre rettigheter allmenne tar i bruk maktmidler av en størrelsesorden som overhode ikke passer overens med erklæringens grunnnormer: nemlig vekten på fred. Under et slikt postulat om alment gitte menneskerettigheter skjules en typisk vestlig kosmologi hvori blant annet inngår at "kraftens kilde" er én: i sentrums sentrum, og blir spredt utover i mørket som stråler fra denne sol. (Problemstillingen faller faretruende nær den som blir tatt opp i "Global Reach"⁽⁵⁾ - hvor man klart påviser hvordan vestlige gigantkonserner satser for å skape ett konsummønster, slik at det blir lettere å få avsetning for produktene.)

For å sitere Declaration of the Principles of International Cultural Co-operation, (General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization at its fourteenth session, 4.11.1966):

1. Each culture has a dignity and value which must be respected and preserved

og videre:

2. Every people has the right and the duty to develop its own culture

3. In their rich variety and diversity, and in their reciprocal influence they exert on one another, all cultures form part of the common heritage belonging to all mankind.

For menneskerettighetenes vedkommende vil imidlertid en kjerne av rettigheter utpeke seg som spesielt grunnleggende og for hvilke almenhetsargumentet etter vår oppfatning må være riktig og viktig å postulere - nemlig normer knyttet til retten til å leve. Man vil kanskje si at også disse normer er kulturspesifikke, en påstand som tilsynelatende kan ha noe for seg, men det fremtrer relativt klart at det i den vestlige verden later til at disse rettigheter ikke prioriteres i nevneverdig grad i praksis (hva man kan si kjennetegnes i lov-verk osv, er en annen sak - noe vi vender tilbake til i neste punkt) Den vestlige histories tilsynelatende uendelige rekke av kollektive voldshandlinger (krig, undertrykkelse osv) viser dette mer enn klart nok.

I det verdigrunnlag vi baserer denne artikkelen på er imidlertid den mest fundamentale rett og grunnleggende verdi knyttet til livet.

At mange normer utover disse grunnleggende livsrettighetene, og selv om de dersom de ble innfridd, fundamentalt ville rive store kulturtradisjoner opp med roten, likevel er blitt oppfattet som og framført som alment gyldige rettigheter, skyldes det blant annet som nevnt verdenssamfunnets generelle maktstruktur. Det er og har historisk sett vist seg å være de mektige som har definert de svakes rettigheter, og ikke minst deres plikter. Maktspørsmål og konfliktproblemmstillinger må derfor spille en sentral rolle i enhver analyse av menneskerettigheter.

Men konflikt-aspektet kommer også igjen på et annet plan: nemlig i forståelsen av at ulike rettighetsnormer er i konflikt med hverandre - støttet opp av ulike interesser. Noen entydig tolkning av disse normer finnes ikke, ikke engang blant medlemmer av kultur-enheter som kan betegnes som "snevre" eller lukkede. Som Golding påpeker ⁽⁶⁾ vil det kanskje være nødvendig å formulere et forutgående felles livsideal - eller ha en forestilling om det gode framtidssamfunn. Mens vi alle er medlemmer av mange samfunn finnes det en fellesbasis: et fellessamfunn, karakterisert ved at vi alle er mennesker og som sådan "bærer visse felles karakteristika med oss". Det religiøse svar, eller den religiøse løsning: "Have we not one Father?" er naturligvis mulig, men det er et faktum at det er en mengde moralsamfunn: kulturelle, nasjonale, religiøse o.s.v., og mulighetene for konflikt ut fra dette religiøse svar er store, også innenfor for eksempel jødedommen, med sin universalisme og partikularisme.

De som til syvende og sist (1) får definert hvilke rettigheter som skal gjelde og/eller (2) fortolker allerede eksisterende

rettigheter, er i maktposisjon i samfunnet eller i det minste støtter denne makt.

Den vestlige verden har i de siste århundre vært normsender for en relativt ensartet livsform, basert på en teknologiverden, et samfunnsystem preget av hierarkisitet, og i det store og hele med et hovedmål for alle enkeltindivider og kollektiv: å maksimere materielle verdier. Enkelte av de normer som har vært postulert som alment gyldige rettigheter kan sees som skreddersydd for nettopp denne livsform .

3. Normenes ønskelighet, legalitet og realitet.

I en analyse av menneskerettigheter i generell forstand slik det søkes utført her, kommer en ikke utenom skillet mellom menneskerettigheters form og deres innhold. Med innhold forstås rettighetsnormene "i seg selv" eller det ideinnhold normene omhandler. Med form utvides perspektivet i og med at det her siktes til spørsmålet om hvem som har formulert rettighetene, hvilke interesser de tjener, rettighetenes ytre historikk o.s.v. det vil si alle de fakta av historisk, økonomisk, sosial og kulturell karakter som kan hjelpe oss til å forstå rettighetenes innhold.

Således vil for eksempel de samfunnsmessige betingelser for at et saksforhold x skal kunne oppfattes som en menneskerett komme inn under form, og det er da helt klart at form omfatter et vidt spektrum av problemstillinger. Et interessant apropos: Max Weber mener å finne at en forutsetning: velutviklet byråkrati, er

nødvendig for at man skal kunne skille mellom objektiv rettsordning og subjektive, individuelle rettigheter.⁽⁷⁾

Med menneskerettigheters innhold mener vi blant annet spørsmålet om det er en individuell eller kollektiv rettighet, hvem rettigheten er ment å skulle gjelde overfor (eller med andre ord hvem det er som har plikt til å sørge for at rettigheten innfris) o.s.v.

Under analysen av hvilke metoder det er som foreligger for å kunne lage indikatorer for menneskerettighetene vil senere bli påpekt at man hadde kunnet nytte både menneskerettigheters form og innhold til dette formål. Imidlertid, og dette er viktig, vil det mest utilfredsstillende i en slik metode være at både form og innhold primært er relatert til menneskerettigheters legale nivå. Det legale nivå betyr det nivå eller den kontekst normene befinner seg på. For vårt siktemål er det nødvendig å skille mellom dette og hva en kan kalle et reelt og et ønskelig nivå:

Rettigheters legale nivå (eller legale kontekst) er et uttrykk for at lov-verket, de enkelte samfunns legale tradisjoner og institusjoner har "tatt til seg normen".

På dette nivået finner man alle de menneskerettigheter som er mest kjent: normsett som er institusjonalisert innen FN-organer, og i nasjonale konstitusjoner eller lovverk forøvrig. Det nevnte skillet mellom form og innhold gjelder som sagt for dette nivået.

I dagens situasjon er det lett å peke på stor grad av divergens mellom dette menneskerettigheters legale nivå og den aktuelle situasjon, og det er på samme måte

vanskelig overhode å kunne se at det finnes positive korrelasjoner mellom antall lovnormer og realitetenes verden, (et faktum som vil søkes belyst i siste del av dette paperet.) Det er i dette gap mellom lov og liv at institusjoner som Amnesty International, International Commission of Jurists, Index og Censorship o.s.v. fungerer og har sin store eksistensberettigelse.

De normer man kan "avlese" av den aktuelle situasjon innen en gitt geografisk enhet, vil bli betegnes som menneskerettigheters reelle nivå - det er disse normer, eller disse faktum, vi er primært interessert i å finne indikatorer for men som det ikke finnes noen klar metode for å kunne avdekke: det finnes mange "avlesningsmåter" og politisk oppfatning, kunnskaper og evner samt generelle muligheter for innsyn i hva som faktisk finner sted, former resultatet i sterk grad. (Således kan en peke på hvordan mange tyskere, bosatt i nærheten av gasskamrene faktisk ikke visste hva som foregikk der under jødeforfølgelsene.) Et annet eksempel på ulikhet i oppfatninger om hva som egentlig finner sted sees i den tsjekkiske gruppen Charta 77 som finner at det er et gap mellom de lovverk og åttaler Tsjekkoslovakia har undertegnet og den aktuelle situasjon, især i relasjon til trykkefrihetsspørsmålet.⁽⁸⁾

Hvis de tsjekkiske myndigheter hadde villet diskutere dette spørsmålet ville de sannsynligvis sagt at det under den historiske epoke som karakteriseres av proletariatets diktatur er massene - representert ved partiet - den bestemmende instans for hva som skal skrives, det er med andre ord massene som skriver: en form for utvidet trykkefrihet.

Det tredje nivå for menneskerettighetene angår det imperative,

det man ønsker skulle være en menneskerettighet: hvilke oppfattelser har den jevne mann og kvinne om hvilke rettigheter som er viktige? Eller: hvilke grupper legger vekt på hvilke rettigheter?

De normer man finner på dette nivået er, eller er ikke, inkorporert i det legale nivå, og en eventuell divergens her kan ha stor betydning for folks generelle tillitt til menneskerettigheter.

Hovedårsaken til at dette nivået er tatt med i denne sammenheng, er en oppfatning om at en viktig faktor vedrørende menneskerettigheter dreier seg om befolkningens "modenhet" på området. Denne tilstand av modenhet kan sees som et nødvendig aktivum for at rettighetene overhode skal kunne spille sin funksjon. Til idag har en lett inntrykk av at det kunser en liten gruppe normer som tar spranget fra det ønskelige til det legale nivå, avhengig av hvem det er som artikulerer disse ønskelige normer - et spørsmål om makt og innflytelse. (Som egentlige er det sentrale i Zechariah CHAFEE's problemstilling - hvilket forøvrig kommer klart fram av titelen på forordet i hans bok: How Human Rights got into the Constitution.⁽⁹⁾)

Begrunnelsen for å foreta disse teoretiske skille innen menneskerettighetsproblematikken er som tidligere nevnt å kunne belyse sider ved det å skulle utforme indikatorer for utvikling. Som en oppsummering hittil, vil vi tegne en skisse over hva vi har behandlet til nå, for deretter å konsentrere oppmerksomheten om to vanlige, og alment ænerkjente rettigheter, nemlig trykkefrihet og retten til å kunne reise innen et enkelt land, og reise mellom ulike land.

Menneskerettigheter

LEGALE NIVÅ		REELLE NIVÅ		ØNSKELIGE NIVÅ	
Normer, i form av rettigheter og friheter innen den legale - rettslige tradisjonen		Normene slik de kan "avleses" i det virkelige liv		Normene, slik de enkelte grupper, interesser vil like å se dem.	
INNHold: d.v.s. spørsmål angående normene kan se, og relasjoner dem imellom.	FORM D.V.S. "ytte forhold" som kan forklare det legale nivå	Makthaveres vilje til etterlevelse d.v.s. om de vil de legale normer skal komme til uttrykk i praksis.	Økonomiske Kulturelle skranker for at normene kan etterleves	Uttrykte ønsker, (bevisste, erkjente, normer)	Skjulte, ubevisste normer, som man kan komme fram til ved andre metoder enn f. eks. surveys.
(I)	(II)	(III)	(IV)	(V)	(VI)

Vi vil vende tilbake til denne figuren i siste del av paperet: hvor vi vil analysere problemområdene I - VI, ut fra deres relevans for indikator dannelse. I denne omgang kan bare påpekes at disse "boksene" markerer ulike indikatorsjonsformer: enten ved at man ser på problemområdene enkeltvis eller ved å se på grad av sammenfall mellom dem. Det fullstendige normkonforme samfunn (som naturligvis (og heldigvis?) ikke eksisterer i virkeligheten) er kjenetegnet med stor grad av sammenfall mellom I, II, III, IV, V og VI; det vil i realiteten si at de legale institusjoners normer vedrørende rettigheter og friheter er identiske med hva som finnes av ønsker om disse blant samtlige grupper i samfunnet og at man på samme måte kan avlese dette (ved hjelp av ulike "målemetoder") i den aktuelle situasjon.

For å konkretisere og eksemplifisere diskusjonen omkring menneskerettighetenes ulike nivå: det reelle, legale og det ønskelige, vil vi se på følgende normer: The right to movement and residence within the border, Og: The Right to leave and return to any country.

(Eller slik den finnes i Menneskerettighetserklæringen - General Assembly resolution 217 A (III) den 10 desember 1948 - § 13:

- (1) Everyone has the right to freedom of movement and residence within the border of each state.
- (2) Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.)

og artikkel 19, hvis ordlyd er som følger:

Everyone has the right to freedom of opinion and expression: this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart informations and ideas through any media and regardless of frontiers.

Helene og Stig Kanger⁽¹⁰⁾ har laget en grundig analyse og klassifikasjon av de ulike legale normer i seg selv, og blant annet studert de enkelte rettigheter og frihetsformuleringer i menneskerettighetserklæringen. De skiller mellom 8 typer "enkle rettigheter":

(a) claim	(a') counterclaim
(b) freedom	(b') counterfreedom
(c) power	(c') counterpower
(d) immunity	(d') counterimmunity

hvorpå de utformer et typologiskjema for rettigheter, delt i 26 ulike typer, og hvor de nevnte artikler (13 og 19) blir klassifisert som nummer 5:

(d.v.s. at relasjonen mellom partene X og Y om saksforholdet S, kjennetegnes som: "power, immunity, counterpower, counterimmunity")⁽¹¹⁾ Helle Kanger sier om artikkel 13: den..."karakteriseres av at rettighetstypen er den for individet myknet gynnssamma d r han har befogenhet och immunitet medan motparten saknar b dadera". Artikkelen spaltes opp og fremstilles på følgende måte: X og Y er partene, vaia-belen Z betegner staten:

<u>Artikkel</u>	<u>Parter</u>	<u>Begrensning</u>	<u>Type</u>	<u>Saksforhold</u>
13.1 a.1	X,Y	X er voksen och X er ikke straffbar med fengselstraff eller behøver tvangsinntas "f�r v�rd" i Z	5	at X forflyttes mellom A og B
a.2	X,Y	og X er i Z og A og B er steder i Z	5	
13.2 a.1	X,Y	X er voksen og X er ikke straffbar med fengselstraff eller behøver tvangsinntas "f�r v�rd" i Z	5	at X forl�ter Z
a.2	X,Z	og X er medborger i Z og X er i Z	5	
a.3	X,Y	X er voksen og X er ikke straffbar med fengselstraff eller behøver tvangsinntas "f�r v�rd" i Z	5	
a.4	X,Z	og X er ikke medborger i Z og X er i Z	9	
b.1	X,Y	X er voksen, og X er ikke straffbar med fengselstraff eller behøver tvangsinntas "f�r v�rd" i Z, og X er med-	5	at X kommer inn i Z
b.2	X,Z	borgere i Z, og X er utenom Z	5	

Vedrørende artikkel 19 legger Helle Kanger særlig vekt på å kommentere formuleringen "rett til frihet" ved spørsmål om et saksforhold S, hvilket ikke er analogt, sier hun, med andre rettighetsformuleringer av typen "enhver har rett til S" (der S kan stå for for eksempel "att åga eiendom"),

sitat:⁽¹²⁾ "Med den vanlige tolkningen skulle vi då få att "X gentemot Y har en rättighet av typ t när det gäller att X har frihet i fråga om ---" Denna tolkning torde emellertid inte hjälpa oss långt på väg mot förståelse av rättigheternas innebörd. Istället ska vi förstå "frihet" i "rätt till frihet" så att det syftar, inte på saksförhållandet, utan på rättighetstypen, och vi ska uppfatta "rätt till frihet" som ett uttryck för en viss typ av rättighet som X kan ha gentemot någon annan än X när det gäller ett saksförhållande S."

(I parentes vil vi spørre om ikke artikkel 13 egentlig er av samme kategori (13.1: "right to freedom of movement") imidlertid spiller dette ingen rolle for argumenteringens gang, vi refererer derfor videre ved å vise til Kangers skjematiskering av normen som framkommer i artikkel 19).

<u>Artikkel</u>	<u>Parter</u>	<u>Begrensning</u>	<u>Type</u>	<u>Saksforhold</u>
19 a.1	X,Y		5	

	X,Z		5	at X har mening- en eller opp- fatningen U.
b.1	X,Y	opplysningen U er offentlig eller rettet til X	5	at U mottas av X*
b.2	X,Z		5	

*Helle Kangers fotnote: Forklaringen tillater troligen (implisitt) en hemmelighetsstempling av opplysninger iflg. "allemnt rimelige kriterier" og "normal praxis", uten at ytringsfriheten derfor blir gjort illusorisk.

19 c.1	X,Y	X har ikke taushets-	5	at opplysningen
	<u>X,Z</u>	plikt når det gjelder U	<u>5</u>	eller tanken U
				spres av X

Som Helle Kanger påpeker i innledningen til sin bok (13) er denne og liknende analyser og fortolkninger av normene "i seg selv" (d.v.s. et arbeide på menneskerettighetsnormenes legale nivå - som vi har kalt det i dette paperet) nødvendig for at man kan sammenligne hvordan frihet "iaktas og praktiseres" i de ulike land. Imidlertid er denne analyse på langt nær tilstrekkelig, og vi vil her nytte de samme artikler for å framheve andre aspekter ved rettighetsnormene - mer rettet inn mot det aktuelle eller reelle nivået. (14)

Retten til å reise.....

Partene kan sees som: X = rettighets- (eller frihets-) haver, befinner seg i landet Z, hvor myndighetene er Y. Saksforholdet: å ha frihet til å reise, betegnes med S.

For at X skal kunne reise fritt mellom A og B innen Z, såvel som ut av Z' grenser vil han trenge ressurser av ulike kategorier, og i regelen er dette ressurser som Y kan påvirke direkte eller indirekte:

I: Den ressursen som tilkjennegis gjennom lovformularet, d.v.s. selve rettigheten, er viktig, men spiller liten rolle såfremt ikke

II: Y's utøvende myndigheter er seg bevisst, eller i realiteten handler som om denne rettigheten eksisterer.

III: Dessuten, dersom X har behov for økonomiske midler for å komme fra A til B, vil en kunne si at alle økonomiske forbindelser mellom X og Y kan nyttes fra Y's side som stimulerende eller hindrende faktor for X's aktuelle eller framtidige reisemuligheter.

IV: I tillegg finnes det mer direkte hindringsmuligheter

så som økonomiske skranker for å hindre fri reisevirksomhet: for eksempel tollgrenser, spesielle avgifter og tillatelser forøvrig. (Vi oppfatter her altså det faktum at slike skranker ikke eksisterer som en ressurs sett fra X's side.)

V: En viktig faktor i denne forbindelse er naturligvis Y's virksomheter ved å påvirke utbygging, og den retningen denne utbygging tar, av kommunikasjonsmidlene innen Z.

VI: Det er en viktig immateriell ressurs for individet at det vet at det kan reise, og informasjonen om slike forhold kan nyttes bevisst (eller ubevisst) av X.

Denne listen over ulike typer "reiseressurser" kan gjøres lenger, men det skulle være nok for det første for å vise at lovens bokstav: "retten til å reise" i praksis bare er en ressurs blant mange, og at Y har mange andre midler for å hindre "the free flow of persons". For det andre tor jeg det vil komme fram av denne liste at

fullstendig frihet for alle til å reise kan vise seg å slå tilbake på X i form av negative erfaringer. Dersom alle de nevnte forhold skulle være innfridd: d.v.s.

"frihet til å reise" var en juridisk, materiell og økonomisk realitet - i tillegg til det forhold at alle X også vil reise, ville, med de kommunikasjonsmidler som står til rådighet idag, med dertil hørende forbruk av ressurser, grad av støy og forurensing alt i alt virke tilbake på X og endre hans livssituasjon i negativ retning. I så måte kan dette være et eksempel på "distributiv majoritet" slik Jon Elster beskriver det ⁽¹⁵⁾.

Det vil således være realistisk å anta at det finnes et optimalt punkt når det gjelder total mengde reise innen land og mellom land, og at en form for skranker d.v.s. en

form for strukturell kontroll på en eller annen måte må bygges inn i systemet for at denne optimale grense skal opprettholdes. (Et naturlig forslag til en slik "begrensende mekanisme" måtte være å vurdere de enkelte reisers viktighet ut fra et eller annet kriterium, hvem som skal definere disse kriterier er naturligvis et maktspørsmål, like såvel som de nåværende skranker er et produkt av maktforhold i samfunnet: konkret ved at det i stor grad er de økonomiske ressurser som definerer X's muligheter og aktuelt gjennomførte reiser). (Merk at vi hele tiden her tar utgangspunkt i de kollektiv-transportsmidler som i dagens situasjon sees som realistisk mulige å utvikle i nevneverdig grad).

På den annen side, og kanhende like viktig, markerer denne artikkel 13's norminnhold, bare med negativt fortegn, også en viktig norm sett i menneskerettslig sammenheng. D.v.s. en naturlig menneskerettighet burde være ikke å bli tvunget til å reise innen Z såvel som fra Z til andre land. Som i argumentasjonen ovenfor, vil det være fruktbart å si at X har ressurser (eller har ikke ressurser) som kan nyttes for å kunne "være der han er".

Denne form for argumentasjon gir så absolutt mening og kan nyttes i analyse av den form for tvungen flytting som sentralisering representerer,⁽¹⁶⁾ og tvungen gjentakende reising - for eksempel fra hjem til arbeidsplass, fra hjemmet til nødvendige serviceinstitusjoner: kjøpmann, skole, barnehager o.s.v. Utkantstrøks avfolkning og utarming, og vekst i storsteder med dertil hørende fysisk og psykisk forslumning er en av følgende som til stadighet påpekes i aktuell debatt.

De problemstillinger som er tatt opp i det foregående pretenderer ikke å representere noe dyptloddende analyse, men er snarere en påvisning av hvilke vansker en møter

når en skal søke å finne et basis for å indikere et lands "tilstand av reisefrihet". Vi har altså sett på:

- nødvendigheten av å skille mellom tvungen og frivillig former for reising, sett i et struktur-relatert perspektiv og over tid.

- at det er viktig å finne mål for X's totale materielle og immaterielle reiseressurser

- vurdere aktuell total reisehyppighet i Z mot et tenkt optimalt nivå som må baseres på et helhetssyn for tilstanden i Z

- analysere ulike typer "skranker" som står i veien for "frihet til å reise"

Vi vender tilbake til indikasjonproblemene i siste del av denne artikkelen, vil vil nå kort peke på enkelte forhold av betydning vedrørende artikkel 19:

Everyone has the right to freedom of opinion and expression.

Som for artikkel 13 og mange andre artikkeler i menneskerettighetserklæringens vedkommende, er det norminnhold som kommer fram i formuleringen i seg selv en reaksjon på at vedvarende og systematiske brudd har funnet sted i praksis, d.v.s. at X eller grupper av X er aktivt forhindret fra å uttrykke sin mening eller å motta andres ideer gjennom ulike kommunikasjonsmedia. Og som for andre friheter og rettigheter blir det meningsløst å tenke seg den situasjonen der normene skulle i-verksettes fullt ut i praksis: alle kan ikke uttrykke alle sine ideer og holdninger gjennom hvilket medium som helst innen Z, og over grenser i ulike Z. Det finnes naturligvis mange mellomting mellom disse ytterligheter, og de ulike Z har i praksis forskjellige oppfatninger om hvor denne grensen går.

Et vesentlig forhold som gjelder for mening- og trosfriheter er at det i mange i liten grad er staten som er det hindrende element i en "free flow of ideas", d.v.s. som lager skranker av ulike slag for å hindre at denne friheten skal kunne realiseres. Både i øst og vest går alle ytringer som søkes offentliggjort gjennom flere former for utsilingsmekanismer: i forlag, redaksjoner i avisene, programledere i kringkastning o.s.v. brukes mange kriterier for å vurdere "godt mot dårlig stoff". Og de som har råd til å spre sine ideer og synspunkter utenom slike kanaler er så fåtallige at det ikke spiller noen rolle i denne sammenheng.

Forøvrig finnes i alle land et konglomerat av "hinder" som den enkelte må overkomme før man kan nå offentlighetens øre (eller øyne). Friheten er relativ, og det gjelder selv om det fra myndighetenes side ikke foregår noen aktiv innsats for å forhindre utbredelsen og bredden av "free flow of ideas".

Trykkefriheten og trosfriheten er imidlertid absolutt brennbare politiske temaer idag, hvor det ser ut til å ha blitt etablert en verbal stillingskrig mellom øst og vest. Både myndighetene i Sovjet og USA hevder at de realiserer fri presse. USA hevder at Sovjetisk presse er kneblet av partiet, Sovjet svarer med at pressen i USA er underlagt kapitalens interesser.

Etter at rettighetserklæringen av 1948 ble formulert, har nye mektige massekommunikasjonsmønstre blitt formet, (især TV-utviklingen), og det later til at graden av politisk og/eller kapitalistisk monopoldannelse har økt i sterk grad. Innen World Indicators Program har vi hatt en grunnleggende oppfatning om at mange små kommunikasjonsenheter totalt sett er langt bedre enn noen noen få store, så fremt, naturligvis de små selv har

mulighet for å diktere sine betingelser, og ikke bare mottar ferdiglagede program fra sterkere "normsendere". Det ligger snublende nær å hevde at massekommunikasjonsformer, som dem fjernsynet representerer (kapitalintensiv teknologi, høyt utdannet, spesialisert personnell o.s.v.) generelt tilsier at det har skjedd en forverring i muligheten for fri utveksling av ideer, til tross for, kanhende, at mengden av informasjon som "flyter" har øket kollosalt. Fri utveksling av ideer skulle nemlig tilsi at det fant sted en reaksjon - en naturlig feedback, som monopolistisk kommunikasjon, som TV, ikke kan make. Disse problemstillinger er velkjente, men likefullt viktige å analysere før en eventuell indikatordannelse for "free flow of ideas" kan bygges.

Som for artikkel 13's vedkommende gir det mening å sette negativt fortegn foran normer: Retten til ikke å bli informert, til å slippe å høre andres meninger o.s.v., kan sies å være basal - i hvert fall kan det føles slik enkelte ganger. Et utall av interesser er ute etter å bearbeide den enkelte kvinne og mann - enten for politisk, religiøs eller kommersielle hensikter. For utviklingslandene må denne retten postuleres klart og tydelig, især når det gjelder informasjon av typen reklame, tekstreklame eller annen bevisst endring av konsummønster., og når normsender er et mektig multinationalt konsern og mottager er de svakeste av de svake: kvinner i u-land. Jeg tenker her naturligvis på "baby-killer" Nestlé, og den type "informasjon" dette gigantforetagende har bedrevet. (17)

Om man hevder at det eksisterer et viktig skille mellom de uttrykksformer menneskerettighetserklæringens artikkel 19 viser til, og reklame, slik vi vanligvis kjenner den,

kan det påpekes, og vises til, at dette skillet i realiteten viskes bort mer og mer. Idag skjer en vesentlig del av total mengde reklame i "skjulte former" - som tekstreklame, d.v.s. reklamens budskap er innefattet i en form som gjør den vanskelig å adskille fra annet lesestoff.

Det er ikke vår hensikt å undervurdere betydningen av det arbeidet som foregår for å påpeke ulike former for politisk sensur i verden idag. Det er snarere en vilje og ønske om å se denne sensuren som en del av mange ulike hindre for at det frie ord og den frie tankes prinsipper kan realiseres. Disse hindre kan være økonomiske, politiske, kulturelle, de kan være grunnet på ulikheter i kunnskapsnivå. Enkelte av dem er kanhende riktig og viktig å vedlikeholde og utbygge: i de tilfelle hvor prinsippet om "Free flow of ideas" kan skade og føre til brudd på andre viktigere normer, som for eksempel normen: rett til å leve (apropos Nestlé).

Hvilke hindre som er tjenlige og hvilke som ikke er det bør defineres i henhold til et større kulturellt-sosialt-økonomisk normsystem - og det er dette spørsmålet som er det basale, og det er her hvor blant annet problemstillingen om konflikt mellom det enkelte individ og gruppen (eller den større sammenslutning av individer) i særlig grad blir problematisk.

I figur 1 på neste side vil forsøksvis individet bli framstilt som norm-sender, men figuren endrer ikke sitt symbolske innhold selv om man i stedet for individet, setter gruppen, klassen, den kulturelle enhet eller lignende.

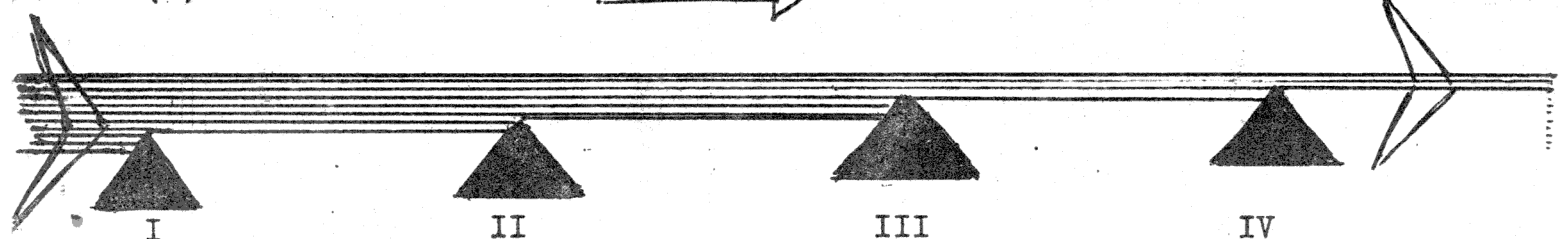
I figuren (modellen) er ethvert individ sett som normsender for ideer, tanker, meninger osv. Denne "normsending" er mer eller mindre vellykket alt etter hvilke skranker eller barrierer som finnes, ikke bare mellom normsender og normmottager, men også hos disse. En lignende figur kunne

skisseres for å betegne den motsvarende prosess, d.v.s. finne hvilke barrierer som forhindrer en effektiv feed-back i normsenderprosessen.

Figur 1. Skjematisk framstilling av "barrierer".

(X = normsender)

SENDER" (X)

I. Tekniske, praktiske, materielle faktorer ved X's situasjon

II. Problemer ved X's kunnskaps og bevissthetsnivå.

III. Spørsmål vedrørende X's omgivelseres muligheter, evne og vilje til å motta X's "budskap".

IV. Bevisst utøvet makthandlinger overfor X: politisk, økonomisk, kulturelt betinget SENSUR.

Det som kan sees som en vesentlig oppgave i arbeidet for å fremme artikkel 19's ide, er på det lokale plan å definere hvilke skranker som tjener og hvilke som ikke tjener almenne hensyn og interesser-, og ut fra dette forme indikatorer for grad av fri flyt av ideer. Kun på denne måten kan en ha mulighet for å forhindre at stat Z "skårer høyt" i de tilfelle hvor man tilsynelatende har anerkjent artikkel 19 eller lignende normformuleringer, men hvor det i realiteten kun er små grupper med økonomisk eller kulturelt sterke interesser som modellerer og manipulerer den frie flyt av ideer, og hvor største del av befolkningen således ikke har muligheter/ eller ikke vet at de har reelle muligheter til innflytelse.

4. Menneskerettigheter og makt.

Hittil er flere av menneskerettighetenes legitimasjonsgrunner nevnt, d.v.s. svaret på spørsmålet om hvorfor normen N er blitt "opphevet" til å oppfattes som en menneskerettighet M. Når det gjelder oppfattelsen om at N har generell viktighet, er almengyldig, samt erfaringer om at N er systematisk brutt i et samfunn kan dette klassifiseres som legitimasjonsgrunner basert på ideal.⁽¹⁸⁾ En annen kategori består imidlertid av legitimasjon ut fra maktinteresser, d.v.s. at normen N blir menneskerettighet M fordi dette primært er ønsket av mer eller mindre inflytelsesrike grupper, og at M's norminnhold tjener disse gruppers interesser.

Denne teoretiseringen kan se ut som unødvendig forvanskning, men er, vil jeg hevde, viktig å nevne for å belyse det som følger. Tēsen er at de første kjente rettigheter tilsynelatende var preget av en ideell legitimering av typen: "...alle er like, derfor proklamerer vi..." , mens normene i realiteten medførte at det var rettighetsfront-

kjempernes interesser som ble fremmet. (Dette trenger likevel ikke å bety at denne handling ikke var progressiv, "den første rett var eiendomsretten" er nok et utsagn som stemmer overens med de faktiske forhold, imidlertid var det et langt skritt framover i det hele tatt å tenke på menneskets rettigheter - siden man i tidligere tider utelukkende snakket om menneskets plikter).⁽¹⁹⁾

Historisk sett finner man en rekke "høydepunkter" for formulering av menneskerettigheter, d.v.s. at man i løpet av et relativt kort tidsrom ser en rekke "nye" normers tilblivelse. Det mest kjente eksempel i så måte (i vestlig verden) er den franske revolusjon med dens produkt:erklæringen fra 1789. Når vi ganske kort vil se litt nærmere på denne, og basere oss på Lefebvres skildring,⁽²⁰⁾ skyldes det ikke minst den innflytelse denne normformuleringen har fått på konstitusjoner som så dagens lys på 18. og 19 - tallet.

Konkret har borgerrettighetsdeklarasjonen inspirert blant annet en rekke afrikanske konstitusjoner. For følgende lands vedkommende er således denne nevnt særskilt: Chad, Dahomey, Gabon, Ivory Coast, Mauritania, Niger, Senegal, Upper Volta.⁽²¹⁾

Under den franske revolusjonen formulerte borgerskapet et revolusjonerende sett at normer: "Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen". Dels inspirert av den amerikanske frihetserklæring, med et filantropisk fundament etter opplysningstidens oppskrift, og med antagelsen om at det var nødvendig å utarbeide en deklarasjon som skulle bygge på hellige og ukrenkelige prinsipper, for senere å knytte den til arbeidet med å utforme en fransk konstitusjon, fikk erklæringen ^(en ordlyd) som skulle virke som sprengstoff, ikke bare for den franske revolusjonen, men ~~også~~ for ending i mange land.

Under påstand om at rettighetene var almengyldige, skapte borgerskapet sement for sin egen samfunnsbygning og den kapitalistiske produksjonsmåte. Det gamle system var også bygget på hellige og ukrenkelige prinsipper, dypt forankret i samfunnslivet og nedarvet gjennom århundres maktkamp. For å bekjempe og endre dette var en erklæring om menneskets rettigheter som et redskap smidd om til våpen for borgerskapet. Som i det gamle system skulle det nye normsettet være almengyldig - og sannhet til alle tider. Man vet at erklæringen ble formulert at velhavende borgere, for en stor del jurister, og det ble også denne samme klasse som senere skulle konkretisere og fortolke rettighetene.

Også i selve formuleringene kan en finne klare trekk som viser hvilke interesser som primært ligger under: Mest kjent i så måte er kanskje tolkningen av frihet og likhet. Man får i første artikkel inntrykk av at disse er likestillet, men i det som senere framkommer i normsettet ser en klart at friheten er det basale. Likhet er for en stor del tolket som "likhet for loven". (Og loven er borgerskapets produkt - alle får like lang fenselsstraff for å stjele et brød - men det er en kjensgjerning at alle ikke har like stort behov for å stjele brød!)

Den franske revolusjon med sin menneskerettighetserklæring tjener som et godt bilde på det å se menneskerettigheter som redskap, som i en gitt historisk fase kan ta form som et våpen i bestemte klassers hender. Jo bredere samfunnsgrupper normene var ment å skulle gjelde for, jo større kraft hadde våpenet. Under samfunnsomveltningen var frihet, likhet og brorskap ment å skulle gjelde for alle, d.v.s. det var en

ideal legitimasjonsgrunn. Senere, imidlertid, da borgerskapet hadde nådd sine mål, stakk de pinner i revolusjonens hjul, og bønder og arbeidere måtte ta til takke med at bare de værste feudale tvangsgrep ble lettet.

I 1789 var erklæringen revolusjonerende sterk. Dersom større deler av folket hadde fått tatt del i utformingen av den, er det grunn for å anta at erklæringen kunne blitt enda sterkere - ikke minst fordi denne tiden var preget av hungersår og ufattelig nød for store deler av det franske folket. Og folk flest ville vel hatt mest interesse av å kreve rettigheter av en annen karakter: nemlig retten til å dekke fundamentale materielle behov: rett til mat, klær, husvære o.s.v. Og nettopp dette forhold er vel den beste indikasjon på at erklæringen ikke er et normsett av og for "den lille mann", men for et kapitalsterkt, fremadskridende og mektig borgerskap.

Denne generelle analyse dreier seg om et normsett som i 1789 var ment å skulle gjelde for Frankrike, med de sosiale forskjeller som rådde i den tid. Menneskerettighetserklæringen av 1948 omfatter som sin arena hele verden. I hvilken grad er det riktig å trekke paralleller mellom 1789, 1948 og idag? Et forsøk på konklusjon på dette avsnitt er en påstand om at siden man vet at mange menneskerettighetsnormer opp gjennom historien er søkt fremmet utelukkende for å tjene visse gruppers snevre interesser, bør man kritisk gå gjennom dagens erklæringer og luke vekk normer som til syvende og sist bare er med på å skade den menneskerettslige grunnide. Og især bør man

kritisk gjennomgå rettigheter som er normer formet for å støtte de rike lands interesser overfor en fattig verden.

5. Menneskets rettigheter og menneskelige behov

I Human Needs. Human Rights and the Theory of Development av Galtung og Wirak⁽²²⁾ analyseres først ulike eksisterende tilnærminger til utviklingsbegrepet for så å munne ut i en teori hvor hovedpoenget er at den egentlige utvikling må være utvikling av mennesket. Indikatorer på utvikling som har vært i fokus til nå blir kritisert for i for stor grad å være basert på utvikling av ting, av materielle og økonomiske faktorer. I det perspektiv som reises i nevnte paper vil indikatorer for materielle ressurser kun sees som middel-indikatorer og ikke målsettingsindikatorer, såfremt det ikke klart kan dokumenteres at det materielle er goder sett i forhold til menneskelig vekst.

Dette imperativ, å primært se utvikling som menneskelig utvikling, reiser viktige spørsmål nettopp om mennesket. Sentralt i så forbindelse står begrepet menneskelige behov, som kan defineres på ulike måter og hvor blant annet integrasjon og desintegrasjonsprinsippet vil kunne være en tilnærming. (Integrasjon - d.v.s. at behovstilfredsstillelse er nødvendig for menneskelig helhet, velvære, lykke. Disintegrasjon: d.v.s. forestillingen om at man kan "finne behovene" empirisk ved å analysere tilstander karakterisert ved at behovene ikke er tilfredsstillet.)⁽²³⁾

Før vi analyserer forholdet mellom menneskets

behov og rettigheter sett i indikatordannelseperspektivet, vil enkelte viktige trekk ved behovsteorien skisseres:⁽²⁴⁾

- behov brukes i betydningen menneskelige behov, og ikke om behov knyttet til (a) større sosiale kategoriseringer, (b) materielle strukturer, (c) utvikling, fremtid eller lignende begreper

- man skiller mellom behovs-subjekt, d.v.s. den som "har" behovet og behovsobjekt, d.v.s. det det er behov for,

- to hovedkategorier av behov finnes ved å analysere behovsobjektet. Således vil en skille mellom materielle og immaterielle behov.

- vi vil her bruke betegnelsen "fundamentale" om behov hvis tilfredsstillelse er en nødvendig forutsetning for at mennesket skal overleve.

- dessuten vil vi primært ~~være~~ interessert i aspekter ved behovsproblematikken som er knyttet til behovenes sosiale relevanse

Det kunne være fristende å lage et postulat om at mennesket har rett til å dekke sine behov.⁽²⁵⁾ Sålenge man ikke nevner hvilke menneskelige behov man har i tankene, har postulatet imidlertid liten betydning. Det synes ganske klart at subjektiv oppfattelse hos behovssubjektet av sine behov ikke vil kunne nyttes alene p.g.a. (1) mennesket ikke alltid er klar over sine behov (falsk bevissthet blir her et sentralt begrep) , (2) enkelte behovstfredsstillelser kan, umiddelbart eller over tid, "slå tilbake" på behovssubjektet i form av skadelige konsekvenser. Disse skadelige konsekvenser kan også få betydning for det større sosiale miljø,

og (3) mange behov er påført individet utenfra, i form av sosialt press, reklame, indoktrinering o.s.v.

Det må således finnes kriterier utenom de rent subjektive for å kunne avgjøre hva som er menneskets behov. Det finnes idag mange behovsteorier og mange vitenskapelige metoder for å besvare spørsmålet. Poenget er imidlertid at disse ulike metoder og teorier må kobles sammen i et hele, hvor fysiologiske, psykologiske, sosiale og økologiske behovstilnærminger tilsammen former et sett av grunnleggende behov.

Man kan imidlertid trygt framsette et annet postulat, som er en innsnevring av det nevnte: nemlig at de fundamentale materielle menneskelige behovs tilfredsstillelse er en menneskerettighet, (ernæring, helse, utdanning, arbeid o.s.v. er begrep som vil være sentrale i denne forbindelse.) Dette postulat hviler trygt på hovednormen: menneskets rett til å leve, (artikkel 3 i menneskerettighetserklæringen.) (26)

Hva så med alle de behov som "ligger mellom" de fundamentale materielle og de falske, skapte behov og preferanser? Blant disse er det mange som er viktige, ikke bare for at mennesket skal kunne leve, men også være menneskelig.⁽²⁷⁾ Vi skal her koble de tre kjente rettighets og frihetsnormer likhet, frihet og brorskap til behovsproblematikken, for å utskille enkelte rettigheter som i så måte vil være sentrale.

Likhet.

Likhet som en norm for samfunnslivet refererer i stor utstrekning til likhet ved fordeling av goder ("goder" her tolket videre enn i betydningen "varer og tjenester") Det finnes mange forskjellige grunnleggende kriterier

som denne likhet kan baseres på. To slike kriterier er tilskrevne og oppnådde egenskaper ved individet eller grupper av individer. (Eksempel på tilskrevne vil være behov, og på oppnådde: arbeidsinnsats).

Rawls mener man kan skille ut tre nivåer som likhetsbegrepet knyttes til:

- (1) to the administration of institutions as public systems of rules
- (2) to the substantive structure of institutions, - equal basic rights be assigned to all persons
- (3) to moral persons - who are entitled to equal justice. (28)

Resher har stilt opp en liste over 7 prinsipper som man kan basere distribusjon etter, d.v.s. folk kan behandles:

- (1) som like
- (2) etter behov
- (3) ut fra deres evner, handlen og "achievement"
- (4) ut fra offer
- (5) i følge aktuell produksjonsevne
- (6) ut fra felles goder og interesser
- (7) ut fra en oppfattelse av arbeidets sosiale relevanse, f.eks. i hvilken grad det er knapphet på det. (29)

Disse syv prinsipper kan klassifiseres i to kategorier, nemlig (1) ut fra behov (2 og 6) og (2) fortjeneste (3,4, 5 og 7). Roos finner i sin studie: Welfare Theory and Social Policy (30) at det til syvende og sist bare er behovskriteriene som står igjen for analyse, og støtter seg således til Marx' kjente uttalelse: "From each according to his ability, to each according to his needs!"

Ved å koble sammen teorier om menneskets rettigheter med teorier om menneskets behov, kan det således sees som fruktbart å konsentrere oppmerksomheten om likhetsprinsipper som baserer seg direkte på oppfattelser om menneskelige behov (hvilket utlagt vil si at hvert menneske i prinsippet har like verd). Bruker vi Galtungs klassifikasjon over behovene betyr dette at alle mennesker har lik rett til trygghet, velferd, frihet og identitet.

Denne omfattende fortolkning av likhetsbegrepet er naturligvis ikke ny - de samme formuleringer kan leses ut av menneskerettighetserklæringens normer og ikke minst i International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights fra 1966. Imidlertid skorter det på teorier om denne likhet, og på empiriske undersøkelser av hvordan denne likhet i virkeligheten fungerer idag. Et hederlig unntak i så måte er Ganjis gode studie: The Widening Gap⁽³²⁾ som vi skal vende tilbake til senere.

Et vesentlig poeng her er at likhet for loven bare må sees som en liten del av likhetsfortolkningen, og denne likhet trenger forøvrig ikke engang i prinsippet i praksis å være noe godt grunnlag for likhet i relasjon til behov, for eksempel dersom loven i seg selv er diskriminerende, spiller det liten rolle om hver enkelt er likestillet overfor den.

Frihet

Alle former for frihet impliserer forestillingen om at det finnes parter for hvem friheten er et krav. Det har ingen mening å si at en isolert samfunnsenhet har frihet, eller krever frihet uten at man forklarer hva det er frihet fra eller hvem det er frihet overfor.

Frihet er således et kjennetegn på sosiale relasjoner mellom parter i samfunnet.

De første kjente vestlige frihetsnormer i vårt årtusen ble artikulert parallellt med den historiske prosess karakterisert av at staten vokset og ble en mektig og selvstendig faktor i samfunnslivet. Som tidligere påpekt var disse første frihetsnormer, selv om de var formodet å skulle være alment gyldige, egentlig skreddersydd for en enkelt klasse: borgerstanden og dens interesser. Borgerstandens utvikling ble gang på gang bremset opp ved statlig dirigerte treghts-mekanismer, og frihetene som ble proklamert ble gjerne knyttet til slike ting som fri flyt av kapital, frihet til å drive handel, frihet til å produsere varer og tjenester o.s.v.

Idag er disse friheter bare en liten del av det totale antall menneskerettighetsnormer som kan klassifiseres under frihetsbegrepet.

Når vi her primært vil se frihet i relasjon til behovs-problematikk, kan vi, med visse forbehold som skal skisseres, støtte oss til Engels passus:
Frihet er....

.."menneskets mulighet for å styre seg selv og naturen for å tilfredsstille sine behov..."⁽³³⁾

(Som kan sees som resultatet på en utvikling preget av frigjøring. Frigjøring er den aktive prosess, frihet er den endelige norm. Jevnfør sitatet:

.."all frigjøring består i å føre den menneskelige verden og de menneskelige forhold tilbake til mennesket selv..."⁽³⁴⁾

Med utgangspunkt i Engels' tese kan man si at alle hindringer som står i veien for denne "styring" kan betraktes som frigjøringen eller frihetens fornektelse. Imidlertid vil vi her, på grunn av de forbehold vi gjorde angående behovsbegrepet, i første omgang holde oss til de fundamentale materielle behovene.

Et annet forbehold som må påpekes, gjelder Engels holdning overfor naturen. Engels tolkning av frihet er basert på den industrielle revolusjonens tekno-optimisme og syn på mennesket som naturens hersker og enerådende manipulator. Naturen skulle underlegges og formes etter menneskets vilje. Resultatet over tid på denne herskermentalitet hadde Engels naturlig nok ikke forutsetning for å forutse: naturens evne til "å slå igjen". Det er ikke plassen her å gå i dybden på disse problemene - poenget kan kort skisseres slik at mennesket, i pakt med naturen, i en gjensidig gi - taprosess, kan tilfredsstille sine behov. Vi tolker med andre ord Engels således: "Menneskets mulighet for å styre seg selv i pakt med naturen for å tilfredsstille sine fundamentale materielle behov."

Det norminnholdet som framkommer av denne setningen, betraktet som en grunntese, er meget omfattende, og vil, for å kunne omsettes i praksis, forutsette dyptgripende endringer i de fleste kjente samfunn.

Berlin skiller mellom negativ og positiv frihet,⁽³⁵⁾ hvor det negative står for at en person er fri fra noe, d.v.s. ikke hindret fra å gjøre noe. Berlin mener dette er den borgelige måte å se frihet på og nevner som eksempel "frihet til å velge" - især når valget i realiteten ofte bare er mellom to onder. Den positive frihet er mer viktig og opplysende og denne faller godt inn i vår tolkning av frihet som en omskrivning av Engels tese, nemlig: Menneskets evne til å kontrollere seg selv

og omgivelsene - å være subjekt, ikke utelukkende objekt, å bli styrt av bevisste hensikter og ikke av trykk utenfra. (36)

Berlin trekker således bevissthets-nivået inn i frihetstolkningen, hvilket er viktig. Begrepet falsk følelse av frihet, et aspekt ved den falske bevissthet, tvinger oss til å ta standpunkt til spørsmålet (i forbindelse med tesen): Hva kjennetegner en ekte måte å tilfredsstille de fundamentale materielle behov på? Her åpner seg store muligheter for teoretiske og empiriske studier. Imidlertid, og dette må være helt fundamentalt - i besvarelsen av spørsmålet må en ikke igjen utforme en praksis som i dette paperet er blitt kritisert gjentagne ganger, nemlig at de ressurssterke utformør og definerer svaret for de ressursssvake. Problemet er tilsynelatende svært vanskelig å løse, vi skal kort skissere problemkjernen så eksplisitt som mulig:

Mennesket har en falsk bevissthet, hvilket blant annet vil si at

A: mennesket har en falsk følelse av frihet.

B: Mennesket skal kunne styre seg selv i pakt med naturen for å tilfredsstille sine fundamentale materielle behov.

C: Skal utvikling defineres som utvikling av mennesket, må man også kunne si noe presist om hva som kjennetegner en menneskelig måte å tilfredsstille behovene på.

Motsetningen i betydningen av setningene A og B kan løses på mange måter og med mange teoretiske/faglige midler. I dette paperet vil vi imidlertid bare la spørsmålene stå åpne, og henviser til et prosjekt under FN-universitetet, som vil starte arbeidet i juli 1977, og ledet

av Johan Galtung: "Goals, Processes and Indicators of Development". Dette prosjektet vil blant annet søke å gi konkrete svar på disse problemstillingene. (37)

Solidaritet, og Brorskap.

Mens frihet og likhet kan sies mer å være karakteristika på prosesser og relasjoner i samfunnet, er solidaritetsbegrepet i større grad knyttet til subjektive aspekter. Det vil således ha liten hensikt å si at et samfunn er eller har solidaritet, det er rettere å si at et samfunns individer eller grupper føler og praktiserer solidaritet overfor andre individer eller grupper av individer.

Vi vil skille mellom brorskap og solidaritet. Brorskap står for medfølelse, samarbeide og omtanke i det menneskelige nære miljø: på arbeidsplassene, i hjemmene, i nabolaget o.s.v. (38) Solidaritet betegner holdningen overfor ulike samfunnslag eller klasser, man stiller seg for eksempel solidarisk overfor mennesker som er svake med hensyn på materielle eller mentale disposisjoner, eller overfor befolkningsgrupper i u-land.

En behovsrelatert oppfatning av solidaritets og brorskapsbegrepet vil naturligvis ikke kunne dekke alle aspekter som kommer inn under begrepene. Et fruktbart angrepspunkt kan være å skissere enkelte setninger som sees som deler av en større behovsteori. (39) Den bygger på en antagelse om mennesket som et primært sosialt vesen, og at dette sosiale aspekt blant annet vil nedfelle seg i de prosesser hvor behovsobjektet framskaffes, samt under konsumpsjonen. Dette impliserer at man burde søke å analysere produksjons-, distribusjons-, og konsumpsjonsprosesser m.h.t. i hvilken grad de stimulerer til menneskelig samhandling.

Neste påstand, som kan sees som mindre umiddelbart klar, er at godt brorskap på det nære plan, er en forutsetning for solidaritet over større sosial avstand. Forfatter av dette paper kjenner ikke til undersøkelser hvor disse problemer er satt i fokus, men selve grunnideen er naturligvis kjent fra før innen samfunnsvitenskapene: nemlig at det later til å være viktig for mennesket å ha en trygg, nær og direkte sosial kontekst for at man skal kunne ha medfølelse og ansvar for andre "utenfor". For at vårt påståtte årsak-virkningforhold for brorskap og solidaritets vedkommende skal ha noen mening, er det imidlertid viktig at også andre forutsetninger er innfridd; og her er det ikke minst viktig å peke på hvilken informasjon man mottar om "de utenfor".

I indikatorperspektivet er især to veier farbare:
(1) å måle - indikere i hvilken grad samfunnsmessige (sosiale, økonomiske, kulturelle, økologiske) forutsetninger foreligger for at brorskap og solidaritet sjal kunne finne sted, d.v.s. en "middel-indikator". Eller (2), den tilsvarende målsettingsindikator: "måle" grad av praktisert brorskap og solidaritet, (og her vil det sannsynligvis være vanskelig helt å se bort fra subjektive opplevelser, for eksempel basert på survey-undersøkelser.)⁽⁴⁰⁾

Behovsproblematikk er til nå blitt belyst i et menneskerettslig perspektiv ved å koble det til frihet, likhet og brorskap - tre normer for samfunnslivet med en lang tradisjon innen rettshistorien. "Sammenkoblingen" peker hen mot spesielle områder av stor interesse sett i indikatorøymed. I dette paper vil imidlertid verken de teoretiske spørsmål eller teoriens "motpart" i konkrete indikatorer utdypes nærmere. Et slikt arbeide

ville forutsette betydelige ressurser, blant annet for å utarbeide og innsamle informasjon og data av en fundamentalt annen karakter enn hva man kan finne i allerede eksisterende data-arkiv.

På side 30 nevnte vi at det for de fundamentale materielle behovs vedkommende ville være viktig å postulere deres tilfredsstillelse som en fundamental og almenngyldig menneskerettighet. Dekking av ernæringsbehov, behovet for helse, for en viss grad av beskyttelse mot klimatiske forhold o.s.v. er en absolutt nødvendig forutsetning for at frihet, likhet og brorskap skal kunne ha noen relevans. Retten til å leve er den mest grunnleggende rett, og i tilknytning til denne norm kan en konstruere indikatorer hvori inngår alle former for livshindrende funksjoner i et samfunn eller mellom samfunn. Slike indikatorer er velkjente og velbrukt, vi kan her peke på noen eksempler:

En ILO-komiteé av 1938 utarbeidet følgende komponenter for å klargjøre levestandardsbegrepet:

1. Health, including demographic conditions
2. Food and nutrition
3. Education, including literacy and skills
4. Conditions of work
5. Employment situation
6. Aggregative consumption and saving
7. Transportation
8. Housing, including household facilities
9. Clothing
10. Recreation and entertainment
11. Social security
12. Human freedoms

Roos⁽⁴¹⁾ drøfter utviklingen av disse levestandards-komponenter og peker blant annet på at man i "Report on International Definition and Measurement", (1961:14) hadde eliminert de fleste komponenter som ikke var direkte relatert til behov; d.v.s. (5), (6) og (7).

Sitat fra Roos, side 177:

"But it was in the work of UNRISD that the level of living was explicitly defined as the level of satisfaction of needs, affected by the goods and services consumed in a certain time period, (Drewnowski-Scott 1966:1, Drewnowski 1968 a:2) In Finland this was adopted by most of the level of living studies (Roos viser til 4 slike studier)

As a result of this, for the first time, the components were explicitly divided according to the nature of needs:

Components	Corresponding needs
	I. <u>Basic needs</u>
	<u>Physical needs</u>
1. Nutrition	prevention of hunger
2. Shelter	prevention of exposure
3. Health	prevention of disease
	<u>Cultural needs</u>
4. Education	prevention of ignorance
5. Leisure and recreation	prevention of overwork
6. Security	prevention of fear
	II. <u>Higher needs</u>
7. Surplus income	
(Drewnowski-Scott 1966: 13-14)" (sitat slutt.)	

FN-statistikk av ulike typer dekker relativt godt disse forhold, og det er vanskelig å finne at ikke mange data her kan nyttes direkte som indikatorer for utvikling (under forutsetning av at man da bruker spredningstall samt setter opp øvre grenser for konsum på samme måte som man

har nedre grenser⁽⁴²⁾).

Imidlertid er det et gjennomgående trekk ved denne enorme mengde statistikk og data forøvrig at det nesten er umulig å få svar på spørsmålet om hvordan behovene blir tilfredsstillet. Kalorier, proteiner, kilo hvete, ris, mais og søtpotet pr. individ, kvadratmeter boligflate, antall leger og sykesenger o.s.v. kan gi indikasjoner om at behovene er tilfredsstillet, men knapt nok mer. Det erher menneskerettighetsperspektivet kan komme inn som en normerende faktor! med mennesket som et aktivt villende, kreativt, sosialt og identitetssøkende subjekt i de materielle prosesser, og ikke bare ^{som} objekt: passivt mottagende, tilfreds, men ikke tilfredsstillet.⁽⁴³⁾

6. Menneskerettigheter og indikasjon.

Begreper som indikasjon, indikator og indikativ er hentet fra naturvitenskapene og nyttes innen kjemi, teknikk, elektronikk o.s.v. i betydningen det som angiver eller anviser. I grammatikken står indikativ for den modus av verbet som uttrykker faktiske kjensgjerninger (i motsetning til konjunktiv, optativ og imperativ). I kjemi benyttes indikator i sin alminnelige form om stoffer som kan brukes til å påvise nærvar av andre stoffer. I tillegg kan man nevne at man i jord- og hagebruket benytter betegnelsen indikatorplante som kan påvise mangelsykdommer i jorda: et eksempel her er rødbete og selleri som nyttes for å finne hvorvidt jorda har tilstrekkelig innhold av grunnstoffet bor.

I nevnte faggrupper er indikatorbegreper relativt klart definert - i motsetning til hva man kan observere innen

samfunnsvitenskapen. Opprinnelig var vel begrepet sosial indikator ment å skulle være et aggregert mål som angir en generell tilstand i samfunnet - et sosio-meter, som ble sett som et alternativ til det dominerende BNP/cap. Imidlertid tillegges idag nær sagt alle data om samfunnsforhold betegnelsen "indikator". Eksempelvis kalles oversikter over antall sykesenger, antall leger eller helsepersonell pr. 1000 inbyggere, mengde medikamenter benyttet pr 1000 innbyggere o.s.v. alle for indikatorer for helsetilstanden.

Vi skal ikke her begi oss ut på en spissfindig diskusjon og presisering av indikatorbegrepet. Det er imidlertid nødvendig kort å peke på enkelte sentrale forhold som må tas i betraktning vedrørende sosiale, i motsetning til andre indikatorer.⁽⁴⁴⁾

For det første bør en sosial indikator så godt som mulig reflektere målsettinger for sosialpolitikken og ikke bare midler for å nå disse mål.⁽⁴⁵⁾ Dette forutsetter at man bør skissere, og så presist som mulig, skille mellom virkemidler og målsettinger for det område man vil lage indikatorer om..

For det andre bør en sosial indikator være en del av en større teori eller modell, og ikke stå som et isolert datum, (hvilket også kan sees som en betingelse for det første punkt).

For det tredje: indikatorene bør angi prosesser snarere enn tilstander. Man må med andre ord legge vekten på indikatorer for utvikling.

For det fjerde er det viktig å understreke at en sosial indikator ikke nødvendigvis behøver å være et eksakt tall. Ja/nei-kategorier, for eksempel, kan like gjerne

oppfattes som en indikator, (to indicate is necessarily not the same as to measure.) Således sees OECD's definisjon av en sosial indikator:

"... a direct and valid statistical measure which monitors levels and changes over time in a fundamental social concern.." (46)

som for snevert for vårt formål. Vi stiller oss også tvilende til hvorvidt Mario Bunge har rett når han i et ellers meget klargjørende paper hevder:

"..the most sensitive indicators are quantitative.",

i hvert fall for en rekke forhold som det er viktig å utforme indikatorer om. Det hjelper lite å kunne vise til et eksakt tall, når selve den sosiale virkelighet som indikatoren er ment å skulle gjelde for ikke er kvantifiserbar i denne forstand. Det er som å "lage plangeometri på bølgepapp"⁽⁴⁷⁾. Skal man begrense de sosiale indikatorene til forhold som kan kvantifiseres, ut fra mer eller mindre sinnsforvirrede formler, blir en rekke sentrale sosiale tilstander eller prosesser forbigått.

For det femte er det naturligvis umulig å etablere noen form for "ren vitenskapelig eksperimentsituasjon" innen samfunnsvitenskapen, med forbilder innen naturvitenskapene. Den som utformer indikatorer er selv en del av det sosiale system han søker å indikere. Hvilket tvinger en til å ta stilling til verdimotsetninger og normkonflikter som måtte oppstå,⁽⁴⁸⁾ og uttrykke dem så klart rå er.

For det sjette, og som en konsekvens av at "sosiale forhold" bare i liten grad lar seg kvantifisere, bør man

med andre metoder kunne vise at indikator X virkelig er dekkende for de forhold Y den er ment å skulle referere til, og at man ikke like gjerne kunne nytte indikator Z for dette formål. Man må med andre ord vite hva indikatorene egentlig indikerer.

For det syvende bør en sosial indikator være fattbar for dem som "blir indikert", og for hvem indikatorene kan være et progressivt instrument for sosial utvikling, nemlig "den jevne mann og kvinne".

Disse krav til sosiale indikatorer kan synes vanskelig, om ikke umulig å tilfredsstille. Likefullt bør de være normerende for indikatorarbeidet.

Vi vil i det som følger ta opp ulike tilnærminger til problemstillingen indikatorer for menneskets rettigheter. Framstillingen følger prøving-og-feiling metoden, d.v.s. at vi søker å forbedre indikatorene underveis.

Menneskerettigheters legale nivå.

Det legale nivås innhold ble på side 8 presisert som rettighetsnormene i seg selv: påvisning av deres eksistens og innebyrdes relasjoner, mens det legale nivås form står for "ytre forhold" som kan forklare de legale aspekter.

Indikatorer for det legale nivås innhold.

Her vil vi først analysere menneskerettigheter innen de enkelte lands konstitusjoner. Man kan formulere en antagelse:

A₁: Det er et gode at et lands konstitusjon inneholder mange menneskerettsnormer,

fordi

- (a) det kan sees om et grunnlag for vilje fra makthavernes synspunkt til å realisere normene.
- (b) det kan vise til en menneskerettslig tradisjon av betydning.
- (c) man kan ved "brudd" henvise til konstitusjonen, hvilket er bedre enn ingen slik mulighet.

I Manucher Ganji's gode rapport til Menneskerettighetskommisjonen: "The Widening Gap" - Study of the realization on Economic, Social and Cultural Rights",⁽⁴⁹⁾ har han og hans team studert 148 lands konstitusjoner, blant annet med det siktemål å finne i hvilken grad menneskerettighetsaspektet, og da især de økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, er blitt inkorporert i lovteksten.

Før det første nevner han land hvis konstitusjon generelt sett bygges på almenne menneskerettighetsprinsipper. For de følgende lands vedkommende henvises det i konstitusjonene til menneskerettighetserklæringen av 1948, (hvilket naturligvis vil si at disse konstitusjonene ikke kan være eldre enn 29 år gamle)

Algerie, Burundi, Kameroun, Chad, Dahomey, Gabon, Ivory Coast, Malagasy, Mali, Mauritania, Marokko, Niger, Rwanda, Senegal, Somalia, Togo, Upper Volta, Zaire.

Disse 18 hører til en gruppe på 39 land hvis konstitusjon henviser til rettighetene. De andre land er som følger, gruppert etter hvordan henvisningen er formulert.

"Fundamentale friheter og rettigheter"

Czechoslovakia, Guyana, Kenya, Malawi,

Sierra Leone, Turkey, Uganda, Tanzania,
Yugoslavia, Zambia.

"Menneskets rettigheter, menneskets naturlige rettigheter osv"

Central-African rep, Ecuador, France, Jamaica,
Japan, Laos, Liberia.

"Justice, Liberty and Equality"

Burma

andre:

Canada, England, U.S.A.

(For disse siste tre lands vedkommende har Ganji skrevet følgende kommentar: om England: "The protection of the citizens lies in the ordinary laws of the land, which apply equally to all." For Canada: "In constitution, no general statement of human rights. British law and customs prevail. The 1969 Canadian Bill of Rights is not interpreted by the courts as overriding the provisions of earlier federal statutes, nor does it provide constitutional limitations of the legislative powers of the parliament." Og for U.S.A.: "...". Which is based on English heritage and on the ideas on natural rights, provides for an area of freedom within no government may legally act. This area traditionally includes political and civil rights. In addition the federal structure leaves many of the economic, social and cultural rights to the legislative competence of the component state.")

Ganji nevner ikke årsaken til at han begrenser de spesielle kommentarer til disse 3 lands konstitusjoner. Man skulle tro at lignende forhold gjalt for en rekke land - i hovedsak der hvor man har "gamle konstitusjoner".

Videre skal vi konsentrere oppmerksomheten om 14

spesifikke normer av økonomisk, sosial og kulturell karakter. I parentes etter hver enkelt norm er oppgitt det antall konstitusjoner hvori normen framkommer.

(1) The right to form and join trade unions	(83)
(2) Prevention of discrimination (it is often expressed in its positive counterpart, that is, the principle of equality before the law, with or without specific references to distinctions of race, origin, colour, creed or sex,	(80)
(3) The right to education	(73)
(4) The right to work	(66)
(5) The right of the family, motherhood and childcare to protection and assistance	(53)
(6) The right to social security	(47)
(7) The right to limitations of working hours, to rest and leisure	(40)
(8) The right to strike	(31)
(9) Prohibition of forced labour	(25)
(10) The right to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health.	(23)
(11) Equal pay for equal work	(17)
(12) Equal conditions of work, also included the provision of an adequate standard of living	(10)
(13) The right to an adequate standard of living	(10)
(14) The right to participate freely in cultural life	(7)

Den rangering av verdens land som følger, baseres på i hvilken grad disse normene er inkludert i konstitusjonene. I parentes:, antall normer, understreket: de stater vi

viste til på sidene 44 og 45:

- (12) Bolivia
- (11) Brazil, Ecuador, Italy, Uruguay
- (10) German dem. rep., Spain, Argentina, Costa Rica, El Salvador, Venezuela, Burma
- (9) Albania, Bulgaria, Poland, Turkey, Panama, Paraguay, Somalia, Syrian Arab Rep.
- (8) Malta, Romania, Guatemala, Mexico, Nicaragua
- (7) Cyprus, Czechoslovakia, Hungary, U.S.S.R, China, Cuba, Dominican rep., Egypt, Guynea, Haiti, Honduras, India, Korea (n)
- (6) Lichtenstein, Luxembourg, Yoguslavia, Japan, Malagasy, Mongolia, Pakistan, Rwanda, Yemen.
- (5) Irland, Portugal, Afganistan, Algerie, Central African r Chile, Colombia, Congo, Indonesia, Iraq, Jordan, Korea (s), Kuwait, Mali.
- (4) Denmark, Fed.German rep, Greece, Switzerland, Cambodia, Dahomey, Libya, Nepal, Peru, Senegal, Viet-Nam (n), Zaire,
- (3) Belgium, Iceland, Barbados, Chad, Ethiopia, Gabon, Guyana, Iran, Malaysia, Morocco, Sierra Leone, Trini-
dad and Tobago, Western Samoa, Zambia
- (2) Netherland, Burundi, Jamaica, Kenya, Lebanon, Malawi, Nigeria, Tunisia.
- (1) Austria, Finland, Brunei, Canada, Ceylon, Fiji, Israel, Ivory Coast, Philippines, Togo, Uganda, U.S.A. Upper Volta.
- (0) Andorra, France, Gibraltar, Mongolia, Australia, Bahrain, Bhutan, Botswana, Eq. Guinea, Gambia, Ghana, Laos, Leshoto, Liberia, Maldives, Mauritania, New Zealand, Niger, Oman, Puerto Rica, Qatar, Rhodesia, Saudi Arabia, Singapore, S. Africa, S.W.Africa, Sudan, Swaziland, Tanzania, Thailand, Tonga, Viet-Nam (s), Yemen (por).

Sammenlignes denne oversikten med deland som i Amnesty International's årsrapport 1975-76 påpekes som særlig problematiske framkommer det interessante mønster at de land som har flest menneskerettighets-
normer i konstitusjonene jevnt over også er de mest problem-
atiske! I årsrapporten (s. 50-51) nevnes blant annet følgende land - (og i parentes antall normer i konstitusjonene):⁽⁵⁰⁾

Brazil (11), Uruguay (11), Argentina (10), Spain (10), Albania (9), Guatemala (8), Cuba (7), India (7), China (7), Soviet Union (7), Yugoslavia (6), Chile (5), Indonesia (5), Ethiopia (3).

Disse forholdene er så alt overveiende argumenter mot antagelsen A₁, at den forkastes umiddelbart.

Denne analysen er som nevnt begrenset til de konstitusjonelle aspekt ved menneskerettighetene, og det er viktig å påpeke: (1) at det naturlig nok er en klar sammenheng mellom konstitusjonenes alder og den vekt som legges på menneskerettighetsnormene, og (2) at andre lover og forordninger, som kanskje spiller en større rolle i praktisk liv enn konstitusjonene, ikke er medregnet.

Internasjonale avtaler.

Hva kan en gjøre med informasjon om ratifikasjon og signering av internasjonale avtaler som har relevanse for menneskerettighetsproblematikken? Hvis man formulerer antagelsen:

A₂: En stats praktiserte signeringer og ratifikasjoner av (mer eller mindre) bindende avtaler

på dette feltet indikerer en positiv vilje til også i praksis å oppfylle de normene det gjelder,

vil en kunne studere nettopp denne aktivitet. Kildene: "United Nations Economic and Social Council report on Human Rights",⁽⁵¹⁾ som gir opplysninger om følgende avtaler:

- (1) International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.
- (2) International Covenant on Civil and Political Rights
- (3) Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights.
- (4) Convention on the Prevention and Punishment of the Crimes of Genocide
- (5) Convention on the Non-applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes against Humanity
- (6) International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination
- (7) Convention relating to the Status of Refugees
- (8) Protocol relating to the Status of Refugees
- (9) Convention relating to the Stateless persons
- (10) Convention on the Reduction of Statelessness
- (11) Convention on the Political Rights of Women
- (12) Convention on the Nationality of Married Women
- (13) Convention on Consent to Marriage, Minimum age for Marriage and Registration of Marriage
- (14) Convention on the International Rights of Correction
- (15) Protocol amending the Slavery Convention

- (16) Slavery Convention
- (17) Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, Institutions and Practices similar to Slavery
- (18) Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of others.

Rapporten inneholder opplysninger om ratifikasjoner og signeringer av disse avtalene, og i den følgende listen angis rekkefølgen som framkommer ut fra hvor mange ratifikasjoner eller signeringer som er foretatt av de enkelte land.

16. Yugoslavia, Norway
15. Denmark, Ecuador, Finland, Israel, Netherlands, Sweden.
14. U.K.
13. Argentina, Belgium, France, Tunisia.
12. Ireland, Italy, New Zealand, Philippines, Romania.
11. Austria, Brazil, Cuba, Guinea, Hungary, Jamaica
10. Algeria, Byelbrussian SSR, Chile, Cyprus, Czechoslovakia, Federal Rep. of Germany, Liberia Poland, Ukrainian SSR, USSR.
9. Australia, Bulgaria, Canada, Egypt, Fiji, Greece, India, Uruguay
8. Colombia, El Salvador, Iceland, Iraq, Madagaskar, Malta, Mexico, Mongolia, Morocco, Niger, Syrian Arab Republic, Turkey.
7. Albania, Barbados, Costa Rica, Ethiopia, Ghana, Guatemala, Luxembourg, Mali, Pakistan, Senegal, Trinidad and Tobago, USA.
6. Dominican Republic, German Democratic Republic, Honduras, Iran, Nigeria, Sierra Leone, Sri Lanka, Switzerland, United Rep. of Tanzania, Zambia.
5. Afganistan, Burma, Central African Rep, Haiti, Jordan, Lebanon, Libyan Arab Republic, Malawi, Mauritius, Nepal, Paraguay, Peru, Spain, Venezuela.
4. Dahomey, Cameroun, Gabon, Holy See, Ivory Coast, Kenya, Kuwait, Monaco, Republic of Korea, Swaziland, Uganda,
3. Bolivia, Botswana, Burundi, Congo, Guyana, Khmer Republic, Laos, Lichtenstein, Portugal, Republic of Viet-Nam, Singapore, South Africa, Togo, Upper Volta, Saudi Arabia.

Under 3 ratifications and signatures

Bahrain, Bangladesh, Bhutan, Democratic Yemen, Chad, China, Equatorial Guynea, Gambia, Indonesia, Japan, Lesotho, Malaysia, Maldives, Mauritania, Nauru, Nicaragua, Oman, Panama, Quatar, Rwanda, SanMarino, Somalia, Sudan, Thailand, Tonga, United Arab Emirates, Western Samoa, Yemen, Zaire.

De "romersk-latinske land" dominerer ikke denne listen på langt nær i samm grad som for menneskerettighetenes konstitusjonelle aspekts vedkommende.

I store trekk later det til at afro-afrikanske land jevnt over holder seg under 7 ratifiseringer og signeringer (bare med unntak av Niger og Malagasy). Asiatiske og Arabiske stater har hovedtyngden noe høyere i feltet, men med store variasjoner i ytterpunktene. Comecon-landene ligger samlet i klynge rundt 9,10 og 11, mens iland forøvrig (vest-europa, USA, Australia og Japan sprer seg over hele feltet.

Naturligvis kan heller ikke denne eller lignende oversikter nyttes som delindikatorer for menneskerettigheter, blant annet fordi statenes alder spiller en stor rolle (de "nye" stater i Afrika og Asia har kanhende ikke enda fått konsolidert seg i internasjonal sammenheng). Et lands policy utad indikerere dessuten ikke nødvendigvis dets aktivitet innad (mot egne innbyggere). Men den viktigste grunnen er naturligvis at vi søker å finne målsettingsindikatorer - og det internasjonale "regelverkets struktur" kan i høyden (under tvil) betraktes som indikatorer for midler.

Både antagelse A_1 og A_2 må således betegnes som for tvilsomme for indikatorformål.

Menneskerettigheters form.

Indikatorer for menneskerettslige forhold på det legale nivå kan foruten det foregående - om rettighetsnormenes innhold, også søkes utarbeidet på ytre forklarende faktorer - d.v.s. deres form: Hvilke regler finnes i de enkelte land for "administration of justice", hva foreligger (i teorien) for individers muligheter til fr_1

rettshjelp, hvilke andre institusjonelle midler kan nyttes for å forsvare individet mot rettsapparatet - dette er spørsmål som vil være i fokus i denne forbindelse. Her vil vi i første omgang konsentrere oss om i hvilken grad det under- vises om menneskerettigheter ved Universitene i de enkelte land, og støtter oss til et prosjekt som er gjennomført ved Internasjonalt institutt for menneskerettigheter i Strasbourg. (52)

For blant annet å besvare dette spørsmålet, sendte man første gang i 1969 ut 1034 spørreskjema til utdanningsinstitusjoner - 196 institusjoner svarte. (53)

Dette prosjektet viser forøvrig klart hvilke vanskeligheter man kan komme opp i ved bruk av spørreskjema for å kartlegge menneskerettighetssituasjonen. I denne undersøkelsen var spørsmålene oversatt til engelsk, fransk og spansk - og mottagerne; juridiske avdelinger og institutter, burde man kunne forvente maktet å svare i bedre utstrekning enn det som var tilfelle. 71 land svarte overhode ikke på henvendelsen.

På spørsmålet: "Does the curriculum of your Faculty include the specialised teaching of Human Rights?", fordelte svarene seg som følger, her på regional basis: (54)

<u>Region</u>	Replies	Yes	%	No	%	No answer
Africa	9	-		9	100	-
N. America	30	16	51.70	12	41.40	2
L. America	4			3	75.00	1
Asia	31	5	16.10	25	80.69	1
W. Europe	52	19	36.50	28	53.80	1
E. Europe	4	1	25.00	2	50.00	1
Oceania	12	2	16.60	9	75.00	1
<u>Total</u>	142	43	29.40	88	62.40	11 (? -)

Denne tabellen er utelukkende ment som en illustrasjon, og det synes ikke nødvendig å spalte den opp på landsbasis. Et gjennomgående trekk ved funnene i den refererte undersøkelse er nemlig at indikasjon for menneskerettigheter på det legale nivås form - her uttrykket i hvilken grad det undervises i dette -- kanskje mer er mål for statenes økonomiske rikdom enn noe annet. Argumentet er at i de fattige landene, vil man, i den grad universiteter eller undervisningsanstalter på tilsvarende nivå finnes, ha mange andre ha mange andre prioriteringer enn å benytte knappe midler til egne kurs om menneskerettigheter. Det samme argumentet er gjeldende for andre indikatorer for menneskerettigheters legale nivås form: eksistensen av ombudsmann, fri rettshjelp, antall jurister(!), institusjoner for å verne om individet overfor staten, o.s.v. - de er kanhende til en viss grad indikative for statens "villighet" overfor menneskerettighetsproblematikk, men først og fremst ser det ut til å være et rent økonomisk spørsmål.

Indikatorer for det reelle nivå.

Problemet med hvilken sosial, økonomisk, geografisk enhet man skal legge til grunn for indikatorene, er viktig. I eksisterende litteratur om indikatorer, for eksempel innen UNESCO og OECD⁽⁵⁵⁾, er enheten i regelen nasjonalstaten med den begrunnelse (a) at det er statene som fungerer som de vesentligste aktører på den politiske-økonomiske verdensarena, og (b) mesteparten av den statistikk som forefinnes er allerede basert på statsenheten, (c) statene er også juridiske enheter. I Measuring World Development⁽⁵⁶⁾ tar forfatterne til orde for en utvidet målsetting, hvor man forestiller seg 5 mulige enheter, samt understreker at det ikke bare er tilstanden innen hver enhet som er av interesse, men også deres innebyrdes relasjoner. Forestillingen er altså at man skal søke å finne

indikatorer for in hvilken grad den enkelte enhet forverrer, eller forhindrer forbedringer av menneskerettighetstilstanden i andre enheter.

I dette paperet konsentrerer vi oss imidlertid om den enklere tilnærming - d.v.s. å finne data for tilstanden innen de enkelte land. For mer data om inter-enhetlige mål for utvikling vises til andre papers som er kommet ut i forbindelse med World Indicators Program.⁽⁵⁷⁾

Problemet med utvalg av normer. Skal man indikere en tilstand eller en utvikling, må den indikeres i forhold til noe. For menneskerettigheters vedkommende må dette "noe" være én eller et sett av normer. Den eller de normer man vil bruke bør i størst mulig grad være indikerende for en mer helhetlig tilstand, og bør dessuten kunne omsettes til et presist språk, som gjør det mulig å sammenholde normen med aktuelle, observerbare forhold i samfunnet. Skal indikatorene også benyttes for sammenligning mellom stater, må (a) man bruke de samme normene for alle stater og (b) disse normene bør kunne forventes å ha like stor relevans og betydning for innbyggerne i de statene det dreier seg om. (Det er således lite fruktbart å nytte normen: "alle har rett til X", når dette "X" er ukjent, uønsket eller uoppnåelig i enkelte stater.)

En gruppe normer står i et spesielt lys fordi de omhandler den mest fundamentale rettighet: nemlig å leve. Vi vil nytte disse normene, og har en antagelse om at indikatorer for etterlevelse av disse normer også avspeiler en mer generell menneskerettslig situasjon: basert på respekt og ærbødighet overfor livet.

Blant de normer som i menneskerettighetsnormoversikten i slutten av dette paperet går under hovednormen: retten til å leve, velger vi ut de som også står i fokus for Amnesty Internationals arbeide, nemlig

No torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Amnesty International er vel den organisasjon i verden idag som sitter inne med mest samlet informasjon, om politiske fanger og deres situasjon, bruken av tortur, eksistensen av dødsstraff i lovverket og i spraksis. Med en stab av kyndige forskere, og gjennom et stadig bedre utbygget kontaktnett får AI data fra alle land, (d.v.s. AI tar reservasjoner for enkelte land som det er spesielt vanskelig å få bekreftede informasjoner fra)

I følgende oversikt er gjengitt data fra Amnesty's siste årsrapport, som gjelder fram til juni 1976. (58) An naturlige grunner gjøres intet forsøk på å vurdere de enkelte menneskerettighetsbrudd opp mot hverandre - resonnementet er at dersom man har sikre rapporter om eksempelvis tortur av politiske fanger, er det av underordnet betydning om det har forekommet en eller fem ganger - det er det faktum at det praktiseres som er vesentlig.

I oversikten er nyttet følgende kriterier for menneskerettighetstilstanden:

(1) Dødsdom avsagt i rettsak i løpet av de siste to årene. (D.v.s. dette er ikke et mål for hvorvidt dødsstraff er tillatt iflg. lov - men av den praktiseres i virkeligheten)

(2) Politiske fanger - med angivelse av Amnesty's estimer for antall, eller antatt antall.

(3) Tortur eller særlige dårlige fengselsforhold

(4) Politiske mord, tortur med døden til følge, samt "forsvinninger" (disappearance). (Mange stater søker å unngå "problemet med politiske fanger", ved rett og slett bare å ta livet av dem).

Tross alle svakheter ved denne framgangsmåte, (manglende eller skjevt fordelt informasjon til Amnesty o.s.v.) , gir den likevel en viss indikasjon på det reelle nivå ved menneskerettighetstilstanden. Det er viktig å merke den innvirkning den grove spaltning i ja/nei-kategorier har for resultatet. Eksempelvis vil stater som antas å ha 30.000 såvel som de som har 3 politiske fanger "skåre" ja på spørsmål 2. Det viser seg imidlertid et klart mønster i og med at den førstnevnte stater med stor grad av sannsynlighet også har tortur som praksis og at det forekommer politiske mord.

Oversikt over menneskerettighets-situasjonen 1974-1976.

Amnesty International's rekkefølge er benyttet. Landene er gruppert regionalt.

	(1)	(2)	(3)	(4)	
	Dødsdom avsagt	Politiske fanger	Tortur	Politiske mord	<u>Kommentarer.</u>
<u>Africa</u>					
Algeria	x	x			
Angola	x	x			
Benin (Daho.)	x	x	x		
Botswana					
Cameroun		x			
Centr.Afr.Rep.	x	x			
Chad		x			
Congo		x			
Eq.Guinea	x	x	x	x	En av de mest repressive og totalitære stater i Africa.
Ethiopia	x	x			
Gabon		x			
Ghana	x	x	x		
Guinea		x	x		
Ivory Coast	x	x			
Kenya	x	x		x	
Lesotho		x			
Malagasy		x			
Malawi		x*	x		*estimate: 1000
Mali		x			
Mauritania					
Morocco		x*	x	x	*estimate:600
Mozambique		x	x		
Namibia	x	x	x	x	
Niger	x	x			
Nigeria	x	x			
Rhodesia	x	x	x	x	Amnesty has 300 adopted prisoners

	(1)	(2)	(3)	(4)	
	Dødsdom avsagt	Politiske fanger	Tortur	Politiske mord	
Senegal					
Sierra Leone	x	x			
Somalia					
South Africa		x	x	x	
Sudan	x	x*			*est: several hundred
Swaziland					
Tanzania	x*	x	x		*Zanzibar
Togo		x			
Tunisia		x	x		
Uganda	x	x	x	x	
Zaire	x	x			
Zambia	x	x	x		
<u>The Americas</u>					
Argentina	x	x*	x	x**	*est:20.000, **at least 5 political assassinations daily
Bolivia		x	x	x	
Brazil		x	x	x	
Chile		x*	x	x	*est: 5-6000
Colombia		x	x	x	
Cuba		x*	x		*est: 4-5000
Dominica	x				
Dominican Rep.		x	x		
Ecuador		x			
Grenada			x		
Guatemala		x	x	x	
Haiti		x*	x	x	*est:400-3000
Honduras		x	x	x	
Jamaica	x				
Mexico		x*	x	x	*est:500
Nicaragua		x	x	x	
Paraguay		x*	x	x**	*est:340-450, **:high number of deaths as a consequence of torture

Asia

Bangladesh	x	x*		x	*est: 6200
Bhutan	x	x*	x	x	*est: 21
Brunei		x			
Burma	x	x			
Pe. Rep. of China		x			lack of information
Rep. of China	x	x	x		
India	x	x*	x	x	*est: 175.000
Indonesia		x*	x	x	*est: 55-100.000
Kampuchea	x	x	x	x	
Rep. of Korea	x	x	x		
Laos	x	x*			*5-10.000 estimated
Malaysia		x			
Nepal	x	x			
Pakistan		x*	x		*est: 38.000
Philippines		x*	x		*est: 5000 since 1972
Singapore	x	x	x		
Sri Lanka	x	x			
Thailand		x			
Dem. Rep. Vietnam		x			
Rep. of S. Vietnam	x	x			

Europe.

Albania*		x*	x		*Difficult to obtain information, but estimated to tens of thousand
Bulgaria	x	x	x	x	
Cyprus		x			
Czechoslovakia*		x	x		*difficult to obtain informations
France	x	x			
German Dem. Rep.		x			
Fed. Rep of Germany		x			
Greece		x			

Hungary		X			
Italy		X			
Poland		X	X		
Portugal		X*			*estimate: 1600
Romania	X	X			
Spain	X	X	X		
Sweden		X			
Switzerland		X			
Turkey		X	X		
USSR	X	X	X		
U.Kindom		X			
Yugoslavia	X	X			
<u>Middle East</u>					
Bahrain		X	X		
Egypt	X	X	X		
Iran	X	X*	X		*est: 25-100000
Iraq*	X	X	X		*one of the most serious violaters on Human Rights in the Middle East
Israel		X	X		
Jordan		X	X		
Libya	X	X	X	X	
Oman		X			
Saudi Arabia		X			
Syria	X	X*	X	X	*est: 600
Dem.Rep of Yemen	X	X*	X	X	*est: 2-10.000
Yemen Arab Rep*	X	X			*lack of information

Klassifiseres landene etter disse listene, framkommer følgende grupper:

Fire kriterier:

Equatorial Guinea, Namibia, Rhodesia, Argentina, Bhutan, India, Kampuchea, Bulgaria, Libya, Syria, P.D.R.Yemen, Uganda.

Tre kriterier:

Africa: Benin (Dahomey), Ghana, Kenya, Morocco, South Africa, Tanzania, Zambia,

The Americas: Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexico, Nicaragua, Paraguay, Peru, El Salvador, Uruguay,

Asia: Bangladesh, Taiwan, Indonesia, Rep. of Korea, Singapore,

Europe: Romania, Spain, USSR

Middle East: Egypt, Iran, Iraq

To kriterier:

Africa: Algeria, Centr. Afr. Republic, Ethiopia, Guinea, Ivory Coast, Malawi, Mozambique, Niger, Nigeria, Sierra Leone, Sudan, Tunisia, Zaire

The Americas: Cuba, Dominican rep., USA, Venezuela, Burma

Asia: Laos, Nepal, Pakistan, The Philippines, Sri Lanka, Rep. of Vietnam,

Europe: Albania, Czechoslovakia*, France, Poland, Turkey, Yugoslavia,

Middle East: Bahrain, Israel, Jordan, Yemen, Arab Rep.

Man må imidlertid ikke legge for stor vekt på forskjellen mellom 3 og 4 kriterier, av den grunn at enkelte av de land som er gruppert under 3 kriterier ikke "skårer" på dødsdom avsagt rett og slett fordi man kvitter seg av med "uro-elementer" ved å ta livet av dem med en gang.

(7) Avsluttende kommentar

I dette paperet er søkt laget en teoretisk referanseramme for indikasjon av menneskerettighets-situasjonen i verden i dag. Rettigheter er knyttet til begrepet "forestillinger om det gode samfunn", til makt og til menneskelige behov.

Rettighetsbegrepet er delt inn i tre grove nivåer: det legale, det ønskelige og det reelle.

Det er vist med eksempler at indikasjoner for det legale nivå (d.v.s. i hvilken grad rettighetsnormene er inkorporert i lovverk, eller institusjonalisert på annen måte) ikke gir et dekkende bilde av situasjonen. Istedet er det utformet en indikator for det reelle nivå med utgangspunkt i Amnesty Internationals årsrapport. Fire kriterier er benyttet: (1) Dødsdom avsagt, (2) eksistens av politiske fanger, (3) forekomst av tortur, brutal behandling eller andre ekstreme fengselsbetingelser og (4) politiske mord (hvøri inkludert tortur med døden til følge).

Det mønster som framkommer - en rangering av land ut fra disse fire kriterier gir, til tross for en rekke faglige metodiske svakheter, et tilsynelatende godt bilde av situasjonen. En vil få en mer nyansert liste såfremt man i tillegg til disse fire kan bruke ytterligere data. Slike data foreligger imidlertid ikke idag - i hvert fall ikke data som fyller pålitelighetskravene i samme grad som Amnesty Internationals. Det ser derfor ut som man ikke kan komme nærmere noen presis indikasjon for menneskerettighetssituasjonen ved hjelp av denne metode.

Avslutningsvis vil settes fram et forslag til indikasjonsmetode som også vil omfatte det tredje nivået: det ønskelige (det vil si hvordan samfunnene

burde være med hensyn på menneskerettighetssituasjonen. Man kan etablere en jury bestående av folk som fra ulike utgangspunkt har spesiell kjennskap til rettighetsproblematikk i verdens land. Denne jury vil fra tid til annen kunne vurdere landene mot hverandre, samt markere hvilke land som gjør framgang eller tilbakegang for menneskerettigheters vedkommende. På denne måte vil en kunne inkorporere i en eventuell rettighetsindikator den utvikling som gjøres på området.

Fotnoter.

- (1) GALTUNG et al: "Measuring World Development"
World Indicators Program paper no 2,
Chair in Conflict and Peace Research, University
of Oslo.
- (2) som ovenfor
- (3) Cocoyoc-resolution, UNEP/UNCTAD Symposium on
Patterns of Resource Use in Environment and
Development Strategies, Cocoyoc, Mexico
October 8-12 1974.
- (4) A.H. ROBERTSON, Human Rights in the World
Manchester University Press, Manchester 1972,
p.159.
- (5) Global Reach, R.C. BARNET & R.E. MÜLLER,
Simon and Cluster, New York 1974
- (6) M.E.GOLDING, "Human Rights and the Rabbinic Source:
A Comment on Daube" Mc.Gill International Colloquium
on Judaism and Human Rights.
- (7) M. WEBER, Makt og Byråkrati, Gyldendals Studiefakler
Oslo. p.152.
- (8) Se for eksempel Aftenposten 27.januar 1977.
- (9) Z.CHAFEE, Documents on Fundamental Human Rights,
Atheneum, New York 1963
- (10) Essayet: "Rättighetsbegrepet", av S.KANGER i
Sju filosofiska studier, Stockholm 1963
eller: H. KANGER: Mänskliga Rättigheter, utkast til
kapitel 1 og 2 - Spesialseminariet över politisk
ideanalys, Mars 1973 side 16.
- (11) H.KANGER: Mänskliga rättigheter, utkast til kap 4
Spesialseminariet över politisk ideanalyse, mai 1975
side 11.
- (12) som ovenfor s.17
- (13) som ovenfor kapitel 1
- (14) også behandlet i A.H.WIRAK, "Arbeidsrapport om
menneskerettigheter" Første Nordiske seminar om
Sosiale Indikatorer, Oslo 1974.
KANGER kaller enkelte betingelser for at en rettighets
skal kunne innfris i praksis for "innflytande".

- (15) J. ELSTER, "Det distributive flertall, Et aspekt ved samfunnsvitenskapens logikk og historie," stensil Oslo 1972
se også Measuring World Development (se fotnote (1)), side 15.
- (16) O.BROX, Hva skjer i Nord-Norge?, Pax Forlag, Oslo 1972.
jevnfør også med SCHUMACHERS utsagn: "Centralization is mainly an idea of order, decentralization one of freedom." fra Small is Beautiful, Blond & Briggs, London 1973 side 227.
- (17) Ammenytt, kontaktorgan for Ammehjelpen, har fulgt Nestlésaken. Se for eksempel Ammenytt no 2 1976.
- (18) B. BARRY's skille mellom "ideal- og want-regarding principles" passer ikke helt inn her. Political Argument, Routledge and Kegan Paul, 4.imp., London 1970, side 38-39
- (19) S.O.GOITEIN, "Human Rights in the Middle Age", paper til McGill-seminaret - se note (6)
- (20) G.LEFEBVRE, Quatre-vingt-neuf, Paris 1939.
(Den franske borgerrettighetserklæring er tatt med i et appendix i dette paperet)
- (21) M. GANJI, The Widening Gap A study of the Realization of Economic, Social and Cultural Rights.
UN/ E/CN.4/1108/Add.1 til 9
- (22) J. GALTUNG & A.H. WIRAK: "Human Needs, Human Rights and the theory of Development" paper no 11 i World Indicators Program, se note (1).
- (23) A.H. WIRAK, magisteravhandling i sosiologi: Om menneskelige behov, Oslo 1976
- (24) A.H.WIRAK, Om menneskelige behov og sosiale indikatorer, World Indicators Program paper.
- (25) B. OHLSTRØM, Om mänskliga behov och Sociala organisation, LO's utredningsavdelning, Stockholm
Ohlstrøm foretar et slik postulat.
- (26) A. EIDE, i Det internasjonale menneskerettighetsvern, NOU, avgitt november 1976, peker på avstanden mellom normer og virkelighet ved hjelp av blant annet indikatorene for dødelighet, forventet levealder, inntektsulikhet m.m
- (27) GALTUNG - WIRAK, se note (22)
- (28) J.Rawls, A Theory of Justice, Oxford Univ. press 1973 side 504-505.

- (29) Refereres i ROOS: Welfare Theory and Social Policy Commentationes Scientiarum Socialium vol 4 1973, Helsinki
- (30) Roos, side 54
- (32) se note 21
- (33) The Amnesty International Report
1 June 1975 - 31 May 1976
Amnesty International Publications 1976, London
side 123
- (34) K.MARX, Mega I,1 side 599
- (35) ROOS, se note 29
- (36) MARCUSE (Det endimensjonale menneske, Pax forlag Oslo)
har på side 24-25 en original tolkning av frihets-
begrepet, hvor han postulerer behovet for nye
negative friheter. "I det moderne industrielle
samfunn", sier han, "kan ikke frihet lenger
defineres i henhold til økonomiske, politiske og
intellektuelle friheter. Den nye form for frihet
må være negativ fordi de samtidig er en negasjon av
rådende samfunnsforhold. Økonomisk frihet er således
tolket til å være frihet fra økonomien, fra å bli
kontrollert av økonomiske krefter og forhold, frihet
fra den daglige kamp for tilværelsen, fra å tjene til
livets opphold. På samme måte, politisk frihet er
individets frigjøring fra en politikk som de ikke
har noen effektiv kontroll over."
- Jevnfør også med MARX: (Filosofiske Skrifter, s.105)
"Direkte proposjonalt med at tingene får verdi, mister
menneskets verden sin verdi!"
- (37) Prosjektet Goals, Processes and Indicators of Development
UNU-(United Nations University) Tokyo.
- (38) Se for eksempel ALLARDT om felleskapsbehovene (att elske)
side 30 ff. i Att ha att vara att elska, Argos Förlag,
Lund 1975.
- (39) finnes i Om menneskelige behov, se note(23)
- (41) ROOS, som note (30)
- (42) GALTUNG & GUHA, Tabellsamlinger til World Indicators
program, 1977. (se note 1)

- (44) M.BUNGE i "The Methodology of Development Indicators." UNESCO Methods and Analysis Div. Paris 1974, gir en grei oversikt over ulike former for indikatorer.
- (45) som note (1) - side 13
- (46) OECD Working Party on Social Indicators Measuring Social Wellbeing. MAS/WPI (76)2 Paris 12.1.76
- (47) F.BARTH- ingen referanse
- (49) som note (21)
- (50) Amnesty Internationals Årsrapport (note (33)) side 50
- (51) Status of the Multinational Treaties in the Field of Human Rights - concluded under the auspices of the UN. Januar 1973, E/CN 4/907 (rew.9) Ajourført 1974.
- (52) "Human Rights Studies in Universities" arbeidsrapport utgitt ved International Institute of Human Rights Strasbourg,
- (53) som ovenfor
- (54) som ovenfor
- (55) For eksempel OECD-rapporten, som note (46)
- (56) Measuring World Development sidene 2 til 5, se note (1)
- (57) Komplette papersliste fra dette prosjektet kan fåes ved henvendelse til Professoratet i Konflikt og Fredsforskning, P.b.1070, Blindern, Oslo 3
- (58) som note (33).

Appendix I

En oversikt over menneskerettighetsnormer.

På de følgende sider er satt opp lister over enkelte menneskerettighetsnormer, slik de finnes i Menneskerettighetserklæringen (Universal Declaration of Human Rights (UD)), Covenant on Civil and Political Rights, Covenant on Economic, Social and Cultural Rights og Europaerklæringen.

The norms of human rights might be subsumed under the following headings:

1. Right to life.
2. Rights concerning satisfaction of fundamental needs.
3. Rights concerning work.
4. Rights concerning the process of law.
5. Rights concerning political participation.
6. Rights concerning freedom.
7. Rights concerning standard of living.
8. Rights concerning the family.
9. Rights concerning property.
10. Rights concerning social justice -

No discrimination relative to the foregoing on the basis of:

- a. Class
- b. Race
- c. Ethnic group
- d. Sex
- e. Birth
- f. Political or other opinion

		UD	CP	ESC	EU
<u>1. The right to life.</u>					
<u>2. Rights concerning fundamental needs.</u>					
2,1	Right to life				
	Legal protection of right to life.		x		x
2,2	Freedom from hunger			x	x
2,3	Right to adequate standard of living, including food, clothing and housing	x(25)		x	
2,4	Right to medical care and social services	x(25)			
	social security	x(25)			
	social insurance	x(25)			
2,5	Right to education	x(26)		x	
2,6	No torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment	x(5)	x		x
2,7	No one in medical or scientific experiments without free consent		x		
2,8	Highest attainable standard of physical and psychical health			x	

<u>3. Rights concerning work.</u>		UD	CP	ESC	EU
3,1	No forced or compulsory labour		x		x
3,2	The right to work	x(23)		x	
3,3	Freely choosen and accepted work	x(23)		x	
3,4	Opportunity to gain living by work			x	
3,5	Remuneration wich provides decent living			x	
3,6	Safe and healthy working conditions			x	
	- Rest and leisure	x(24)		x	
	- Reasonable limitation of working hours			x	
3,7	Just and favourable conditions of work	x(23)		x	
	fair wages			x	
	equal remuneration for work of equal value			x	
	equal pay for equal work	x(23)		x	
	equal opportunity to promotion (no considerations other than seniority and compentance)			x	
3,8	Rights to holiday with pay			x	
	remuneration for public holidays			x	
3,9	Right to strike			x	
3,10	Security if unemployed	x(23)			

<u>4. Rights concerning the process of law</u>		UD	CP	ESC	EU
4,1	Right to protection of the law	x(7)			
4,2	Equality before the law	x(7)	x		
4,3	Right to be treated with humanity				
4,4	No one subject to arbitrary arrest, detention or exile				
4,5	Right to recognition as a person before the law	x(6)	x		
4,6	Right to effective remedy by competent national tribunal	x(8)			
4,7	Right to be presumed innocent until proved guilty	x(11)	x		
4,8	Right to prohibition of imprisonment on ground of inability to fulfill a contractual obligation				
4,9	Anyone sentenced to death shall have the right to seek pardon or commutation of the sentence.			x	
4,10	Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have the right to compensation			x	
4,11	Everyone convicted of a crime shall have the right to ^{have} his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law	x			

5. Rights concerning political participation.

		UD	CP	ESC	EU
5,1	Will of the people is base of authority	x(21)			
5,2	This will shall be expressed in genuine, periodic elections Universal and equal suffrage Secret ballots	x	x x x		
5,3	Right to take part in the conduct of public affairs	x(21)	x		
5,4	Right to take part in government	x(21)			

6. Rights concerning freedom

UD CP ESC EU

(a) Free flow of persons

6,1	Right to movement and recidence within the border	x(13)			x
6,2	Right to seek and enjoy asylum	x(14)			
6,3	Freedom of slavery and servitude	x	x		x
		x	x		x

(b) Freedom of associations

6,3	Freedom of assosiations	x(20)	x		x
6,4	Right to form and join trade unions	x(23)		x	x
6,5	Trade unions to form international oraganisations - and the right to form and join international trade unions			x	
6,6	Right not to be compelled to belong to an association	x			
6,7	Right to peaceful assembly	x	x		x
6,8	Rights to trade unions to function freely			x	

(c) Free flow of ideas.

6,9	Freedom of thought, concience and religion - and to manifest it	x(18)	x		x
6,10	Freedom to seek, receive and impart informations and ideas of any kind through any media	x(19)	x		x
6,11	Freedom to hold opinion and expression without inter-ference		x		

continued....

		UD	CP	ESC	EU
6,12	Any advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence shall be pro- hibited by law				
			X		
6,13	No prpaganda for war		x		
6,14	Right to take part in cultural life				
		x(27)	x		
6,15	Freedom of scientific research and creative activity				
		x(27)			
6,16	Right to enjoy the arts		x		
6,17	Protection of the interests resulting from any scientific, literar or artistic production				
		x(27)		x	
6,18	Right to enjoy the benefits of scientific progress and its applications				
		x			
6,19	No attacks on honour and reputation				
		x(12)	x		

7. <u>Rights concerning standard of living.</u>		UD	CP	ESC	EU
7,1	The right to continuous improvement of living conditions				X
8. <u>Rights concerning the family, marriage and children.</u>					
8,1	No interference with privacy, family, home or correspondence	X	X		
8,2	Right to form a family				
8,3	Right to protection by the state of the family			X(16)	
8,4	Right to marry.				
8,5	No marriage without the free and full consent of the spouses		X(16)	X	
8,6	Protection and assistance to the mother (before and after childbirth)		X(25)		X
8,7	Childrens right to registration and name			X	
8,8	Childrens right to a nationality				
8,9	All children have the right to protection			X	
8,10	Children and young persons protection from economic and social exploitation				
8,11	Parents have prior right to choose education for children	X			X
	to decide moral				X
	and religious education				X
7,2	The right to have access to public service			X	
7,3	The right to freely pursue economic and cultural development			X	X

9. Rights concerning property.

		UD	CP	ESC.
9,1	Right to own property	x		
9,2	Right to freely dispose of their natural wealth and resources	x	x	
9,3	In no cases be deprived of own means of subsistence	x(17)	x	

Appendix II

Den franske borgerrettighetserklæring,
og innledende motivering.

Den Franske borgerrettighetserklæring, og innledende motivering:

Da det franske folks representanter, konstituert som nasjonalfor- samling, er av den mening at de eneste årsaker til almene ulykker og regjeringenes fordervelse er at en ikke kjenner til, glemmer eller ringakter menneskerettighetene, har de besluttet å fremstille menneskets naturlige, ufortapelige og helloge rettigheter i en høytidelig erklæring, forat denne erklæring, når alle medlemmer av samfunnet alltid har den i tanke, uopphørlig kan minne dem om deres rettigheter og plikter, forat den lovgivende og den utøvende makts handlinger til enhver tid kan bli sammenlignet med målet for enhver politisk institusjon og således bli mer respektert, og forat borger- nes krav, når de for fremtiden er bygd på enkle og ubestridelige prinsipper, alltid kan gå ut på opprettholde forfatningen og sikre alles lykke.

I nærvær av og under beskyttelse av det høyeste vesen anerkjenner og forkynner derfor Nasjonalforsamlingen følgende menneske- og borgerrettigheter:

1. Menneskene fødes og forblir frie og like i rettigheter. Sosial forskjell kan bare være grunnet i felles nytte.
2. Målet for enhver politisk sammenslutning er å bevare menneskets naturlige og ufortapelige rettigheter. Disse rettighetene er frihet, eiendom, sikkerhet og motstand mot undertrykking.
3. Opphavet til all suverenitet er etter sitt vesen hos folket. Ingen sammenslutning, ingen enkeltmann kan utøve noen myndighet som ikke uttrykkelig går ut fra det.
4. Friheten består i å kunne gjøre alt som ikke skader andre; utøvingen av hvert menneskes naturlige rettigheter har altså bare de grenser som sikrer andre medlemmer av samfunnet de samme rettigheter. Disse grenser kan bare bestemmes av loven.
5. Loven har bare rett til å forby handlinger som er skadelige for samfunnet. Det som ikke er forbudt i loven, kan ikke bli forhåndret, og ingen kan bli tvunget til å gjøre det som den ikke befaler.
6. Loven er et uttrykk for folkeviljen. Alle borgere har rett til, personlig eller gjennom sine representanter, å være med på å utforme den. Den skal være den samme for alle, enten den verner eller straffer. Da alle borgere er like i dens øyne, har de like adgang til alle verdigheter, embeter og offentlige ombud etter sin dyktighet og uten annen forskjell i deres dyder og talenter.
7. Ingen kan bli anklaget, fengslet eller holdt fast uten i de tilfelle som loven bestemmer, og i samsvar med de former som den har foreskrevet. De som tilskynder til, besørger, eller utfører, eller lar utføre vilkårlige befalinger, skal straffes; men enhver borger som blir stevnet eller grepet i henhold til lov, skal øyeblikkelig lyde; han gjør seg skyldig ved å gjøre motstand.
8. Loven skal bare fastsette straffer som er strengt og øyensynlig nødvendige, og ingen kan bli straffet uten ifølge en lov som er

vedtatt og kunngjort før forbrytelsen, og lovlig anvendt.

9. En forutsetter at enmann er uskyldig inntil han er kjent skyldig. Hvis det er absolutt nødvendig å fengsle noen, skal derfor enhver strenghet som ikke er nødvendig for å sikre seg hans person, være strengt forbudt i loven.

10. En skal ikke forfølge noen for deres meninger, selv religiøse, med mindre de gir dem til kjenne på en måte som forstyrrer den offentlige orden som loven fastsetter.

11. En av menneskenes dyrebareste rettigheter er fritt å kunne meddele andre sine tanker og meninger; enhver borger kan derfor tale, skrive og trykke fritt, med det forbehold at han skal svare for misbruk av denne frihetene i de tilfelle som loven fastsetter.

12. Sikkerheten for menneske- og borgerrettighetene krever en offentlig myndighet; denne myndighet er innsatt til fordel for alle, og ikke til særskilt nytte for dem som den er betrodd til.

13. For å opprettholde den offentlige myndighet og dekke utgifter til administrasjon, er en alminnelig skatt uungåelig; den skal fordeles likelig på alle borgere i forhold til deres evne.

14. Alle borgere har rett til, selv eller ved sine representanter, å dømme om den offentlige skatt er nødvendig, fritt å godta den, å følge bruken av den, og å bestemme dens beløp, utligning, oppkreving og varighet.

15. Samfunnet har rett til å kreve enhver offentlig embetsmann til regnskap for hans embetsvirksomhet.

16. Et samfunn hvor rettighetene ikke er sikret, eller makten ikke er delt mellom bestemte myndigheter, har ingen forfatning.

17. Da eiendom er en ukrenkelig og hellig rett, kan en ikke ta den fra noen med mindre tvingende offentlige grunner, fastslått på lovlig måte, klart krever det, og på betingelse av at han får rettferdig vederlag, fastsatt på forhånd.